

บทที่ 2

ญาณวิทยาสตรีนิยม ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม และการสร้างความรู้จากเรื่องเล่าสิทธิมนุษยชน

การตั้งคำถามกับ “ความรู้” และกระบวนการสร้างความรู้ เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้การศึกษายุคหลังสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาจกล่าวได้ว่า “เงื่อนไขภาวะหลังสมัยใหม่” (The Postmodern Condition) เกิดขึ้นเพราะการตั้งคำถามกับ “เงื่อนไขของความรู้” (Lyotard, 1979/1984, p. xxiii) ที่เคยเชื่อถือมาก่อน และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมของ Metanarrative ที่ก่อร่างสร้างในยุคสมัยใหม่ ตั้งคำถามกับบทบาทของผู้รู้ (Knower) การเมืองของการผลิตความรู้ ภายในระบบความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนในระบบทุนนิยม และเศรษฐกิจที่ความรู้คืออำนาจและเงินตรา (Lyotard, 1979/1984, p.4) (โปรดพิจารณาเพิ่มเติมใน *Libidinal Economy*) จึงเกิดการตั้งคำถามกับความชอบธรรมของความรู้ โดยเฉพาะความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่ไม่ได้เป็นอิสระจากอำนาจควบคุม (Lyotard, 1979/1984, p. 7)

เลียวทาร์ดใช้การศึกษาเกมส์ทางภาษา (Language game) เพื่อตรวจสอบอำนาจของการการกล่าวอ้าง (Utterance) ซึ่งเป็นการแสดงที่มีผลระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และความหมายที่ส่งออกไปผ่านสาร ในการกล่าวอ้าง ต้องมีกฎเกณฑ์ที่ตกลงและยอมรับกัน เพื่อการสื่อความให้รู้เรื่อง และเบื้องหลังการกล่าวอ้างมีการเมืองอยู่ (Lyotard, 1979/1984, p. 10) เพื่อแสดงให้การวิพากษ์ความรู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกดำเนินการให้องค์การทางสังคมสมัยใหม่ดำเนินอยู่ได้ (Lyotard, 1979/1984, p. 22) หรือที่เรียกกันว่า ความรู้กระแสหลัก การวิพากษ์กระแสหลักโดยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) ทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่หลากหลาย และเป็นเครื่องมือให้นักทฤษฎี ไม่จำกัดเฉพาะนักสตรีนิยม สามารถลดความชอบธรรมและตั้งคำถามกับอำนาจที่ครอบงำนั้นได้

ในฐานะที่สตรีนิยมและญาณวิทยาสตรีนิยมเป็นทั้งการต่อสู้ทางการเมืองและความรู้ จึงมีความจำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขอื่นๆ นอกเหนือจากความรู้เพื่อความรู้ ดังที่ ลินดา นิโคลสัน และ แนนซี เฟรเซอร์ (Nicholson & Fraser, 1990, pp. 26-27) เสนอว่า แม้ความรู้ยุคหลังสมัยใหม่เป็นการรื้อสร้าง meta-narrative แต่ผู้หญิงก็ไม่พร้อมที่จะทิ้ง หรือรื้อสร้างเครื่องมือที่ทรงพลัง เพื่อการต่อสู้ เพราะสตรีนิยมยังยึดถือประโยชน์ของความเป็นการเมือง และยังไม่ละทิ้งจุดร่วมว่าผู้หญิงทุกวัฒนธรรมประสบปัญหาจากการกดขี่ทางเพศ แม้ว่าจะมีรูปแบบและความรุนแรงต่างๆ กัน คริสติน ดิ สเตฟาโน (Di Stefano, 1990, p. 64) เห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศสภาพเป็นประเด็นที่พบได้ในทุกวัฒนธรรม ทุกสังคม และการแบ่งขั้วระหว่าง เพศสภาพ กับ

การสร้างความรู้ เช่น เหตุผล/อารมณ์ มักจบลงด้วยการเชิดชูสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการพยายามต่อต้านระบบชั่วตรงข้ามโดยการเชิดชู สิ่งที่เคยถูกลดคุณค่า (Di Stefano, 1990, pp. 67-68)

ก่อนหน้ายุคหลังสมัยใหม่ นักปรัชญาสายสังคมนิยม เริ่มตั้งคำถามกับความรู้ และตำแหน่งแห่งที่ เช่น อันโตนิโอ กรัมสกี¹ (Antonio Gramsci) ตั้งคำถามกับผู้รู้ ในบทความว่าด้วย The Intellectuals ว่านอกจากจะมีผู้รู้เพราะเรียนรู้ “ความรู้” จากภายนอก (Traditional intellectuals) เช่น ผู้รู้ในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งเศรษฐศาสตร์ การจัดการ ซึ่งเป็นผลผลิตของระบบทุนนิยมเพื่อ “ให้มีศักยภาพในการจัดการสังคมโดยทั่วไป รวมทั้งองค์ประกอบอินทรีย์ที่ทำหน้าที่ให้บริการ สังคม จนถึงอินทรีย์แห่งรัฐ” (Gramsci, 2001, p. 1138) นักวิชาการผู้ทรงภูมิเหล่านี้เป็นผลิตผลของการสร้างความรู้เพื่อจัดการและปกครอง ด้วยความรู้ทางเทคนิคที่พวกเขาสร้าง จึงนับเป็นกลุ่มทางสังคมที่เหนือกว่ากลุ่มอื่น และเป็นกลุ่มผู้ปกครอง หรือเป็นผู้รู้โดยอาชีพ กรัมสกีเชื่อว่า ยังมีผู้รู้เพราะสภาพชีวิต สถานการณ์ที่ตัวเองเป็นอยู่ โดยไม่ได้เรียนรู้จากความรู้ภายนอก แต่มีความรู้ที่กระบวนหนึ่งที่ได้จากความสัมพันธ์ทางสังคม และประสบการณ์ชีวิตของคนเหล่านั้นที่เขาเรียกว่า Organic intellectuals ประสบการณ์ของผู้รู้จากการทำ (*Homo Faber*) และการสร้างอัตลักษณ์ร่วม จากประสบการณ์ของชนชั้นล่าง สามารถเป็นเครื่องมือต่อรองกับความรู้และผู้รู้จากสถาบัน ที่ได้รับการรองรับด้วยอำนาจ

การตั้งคำถามเรื่องความรู้ที่ยึดโยงกับชีวิตเลือดเนื้อ (Embodiment) และตำแหน่งแห่งที่ เป็นจุดอ้างอิงให้นักสตรีนิยมสามารถสร้าง “ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม” ในฐานะการวิพากษ์ความรู้ที่ยึดโยงกับชีวิตเลือดเนื้อ แบบสังคมนิยม ซึ่งละเลยประเด็นที่สำคัญ คือ ตำแหน่งแห่งที่ของร่างกายที่มีเพศ/เพศสภาพ อันเป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมจากประเด็นด้านชนชั้น (Class) ในเมื่อกรัมสกี (Gramsci, 2001, p. 1140) บอกว่า “[a]ll men are intellectuals, . . . but not all men have in society the function of intellectuals.” ทฤษฎีแบบจุดยืนของสตรีนิยม เช่น *What Can She Know?* ของ Lorraine Code คือเสียงสะท้อนที่ตั้งคำถามกับญาณวิทยา “ฝ่ายชาย” ที่คำนึงถึงชนชั้น มากกว่าเพศสภาพ

¹ เป็นที่น่าเสียดายว่า วิทยานิพนธ์นี้ เพียงต้องการแสดงให้เห็นที่มา อิทธิพล และ การตั้งคำถามกับความรู้ ก่อนจะมาเป็นทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม มิได้มีพื้นที่ที่จะศึกษาทฤษฎีเหล่านี้ในรายละเอียด และที่บทวนการตั้งคำถามกับความรู้และตำแหน่งแห่งที่ของนักปรัชญาสายสังคมนิยม/Marxism ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีสตรีนิยมเท่านั้นที่เป็น “เจ้าของ” ทฤษฎีจุดยืน และตอบคำถามว่าเหตุใดผู้ศึกษาจึงใจเลือกใช้คำว่า ทฤษฎีจุดยืน “แบบ” สตรีนิยมแทนทฤษฎีจุดยืน “ของ” สตรีนิยม

สตรีนิยม ตั้งคำถามกับการสร้างความรู้แบบ “กระแสหลัก” ซึ่งอยู่ภายใต้การครอบงำของปิตาธิปไตย หรือแนวคิดผู้ชายเป็นศูนย์กลาง โดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ ในการเปิดเผย บ่อนทำลาย และลดความชอบธรรมของความรู้แบบชายเป็นศูนย์กลาง

พร้อมๆ กับที่นักทฤษฎีเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามต่อทุนนิยม รัฐ และ ความรู้กระแสหลัก จุดเด่นของสตรีนิยม คือการแสดงให้เห็นว่าร่างกายที่มีเพศ และเพศสภาพ เป็นที่มีของความรู้ที่แตกต่างและยืนยันว่าความไม่เท่าเทียมกันของความรู้สร้างจากตำแหน่งแห่งที่ที่มีเพศ ในขณะที่นักทฤษฎี เช่น เลียวทาร์ด (Lyotard, 1974) ฟูก็อดต์ (Foucault, 1972, 1973, 1977, 1980) วิพากษ์สถาบันที่ดำรงอำนาจการสร้างความรู้ เช่น สถาบันของรัฐ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หรือ ทุนนิยม โดยการตั้งคำถามกับความชอบธรรมของการสร้างความรู้ ที่ผลิตขึ้นจากสถาบันเหล่านั้น ที่ลดความชอบธรรม สร้างความเป็นอื่น หรือสร้างอำนาจเหนือให้กับผู้รู้ หรือสถาบันที่สร้างความรู้ นักทฤษฎีสังคมศาสตร์-สตรีนิยม ก็ตั้งคำถามกับความรู้ที่เกิดขึ้น บนพื้นฐานของความแตกต่างทางเพศ/เพศสภาพ ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ ร่วมกับปัจจัยอื่นๆ เช่น เชื้อชาติ ชนชั้น และ ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม

ญาณวิทยา คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ที่ชอบธรรม โดยมีการกำหนดมาตรฐานว่า ความรู้ที่ชอบธรรมต้องเป็นอย่างไรบ้าง ในที่นี้ “ความรู้” จะเน้นเฉพาะความรู้ด้านสังคมศาสตร์ มุมมองของสังคมศาสตร์ที่ดี ตามมาตรฐานญาณวิทยากระแสหลัก (ในมุมมองของนักทฤษฎีสตรีนิยม) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสังคมศาสตร์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อการค้นพบ เข้าใจ ความจริง ใน Feminism and Methodology: Social Science Issues ซานดรา ฮาร์ดิ้ง เสนอบทวิเคราะห์เรื่อง “ปัญหาญาณวิทยา” (Epistemological Questions) (Harding, 1987, p. 9) กล่าวว่าญาณวิทยาเป็นการศึกษาว่าด้วยการสร้างความรู้ ได้แก่ใครเป็นผู้สร้างความรู้ที่เป็นที่ยอมรับ อะไรได้รับการยอมรับว่าเป็นความรู้ที่ชอบธรรม ลักษณะของความรู้ที่ชอบธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับผู้ร่วมขบวนการศึกษา (Researchers-participants) ผลลัพธ์และจุดมุ่งหมายของความรู้ควรเป็นเช่นไร

ในบทที่แล้ว ผู้ศึกษาได้ทบทวนวิธีวิทยาและเทคนิควิธีที่ใช้ในการสร้างความรู้สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั่วไป และการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงเป็นการเฉพาะ วิธีวิทยาที่ เน้น การรายงานอย่างเป็นภววิสัย การสร้างข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ด้วยการแยกผู้ศึกษา กับผู้ถูกศึกษา และการกำจัดอคติ ความสนใจ ผลประโยชน์และแรงจูงใจที่ปนเปื้อนในการศึกษา เพื่อให้ได้ความรู้ที่บริสุทธิ์ และความสามารถในการสร้างความรู้ที่ปราศจากตำแหน่งแห่งที่ สามารถนำเทคนิควิธีไปใช้ได้ทุกเวลาและสถานที่ เป็นประเด็นหลักในการวิพากษ์ความรู้กระแสหลัก ภายใต้ระบบปิตาธิปไตย

สำหรับญาณวิทยาสตรีนิยม ฮาร์ดิงและนักสตรีนิยมเห็นว่า สตรีนิยมในฐานะความรู้เป็นความรู้ที่มีจุดมุ่งหมายทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่ เมื่อมีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงสังคม ความรู้ดังกล่าวจึงมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากคุณค่า (Value-neutral) เป็นวัตถุวิสัย ปราศจากความรู้สึกร่วม ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีความเป็นการเมืองและความต้องการ ในขณะที่ความรู้ที่สร้างขึ้นในสังคมศาสตร์กระแสหลักที่ไม่มีเพศ (Androcentric) มุมมองแบบผู้สังเกตที่มีระยะห่าง (God's eyes view) (Nicholson, 1990, p. 2) หรือจุดยืนแบบอาร์คิมิดีส (D. Smith, 1999, p. 94) ซึ่งเป็นอุปมาของการสร้างความรู้ที่แยกขาดระหว่างผู้ศึกษา/ผู้สร้างความรู้กับสิ่งที่ศึกษา และวางตำแหน่งของผู้ศึกษาในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่ศึกษาปรากฏการณ์ และตัดสินความจริงจากภายนอก (Nicholson & Fraser, 1990, p.4) โดยไม่คำนึงถึงตัวตน อัตลักษณ์ และตำแหน่งแห่งที่ของผู้ศึกษา ดังนั้นการใช้จุดยืนของผู้หญิงเพื่อสร้างความรู้ และการสร้างความรู้จากมุมมองของผู้หญิงในฐานะคนชายขอบ ร่วมกับการเคลื่อนไหวทั้งด้านวิชาการและการเมือง

นักสตรีนิยมจำนวนหนึ่ง เชื่อว่า วิทยาศาสตร์ถูกครอบงำด้วยจิตสำนึกแบบปิตาธิปไตย ทำให้การศึกษาวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ถูกจำกัดด้วยการตั้งคำถามกับมุมมองของ “ผู้ชาย” (Ramazanoglu, 2002, pp. 44-45; Nicholson & Fraser, 1990, p. 5) โดยเฉพาะลัทธิปฏิฐานนิยม¹ (Positivism) ซึ่งเป็นวิธีวิทยากระแสหลัก โดยเฉพาะเมื่อนำมาศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเชื่อว่าสามารถศึกษาปรากฏการณ์ภายนอกได้โดยตรง หากมีวิธีการศึกษาที่ถูกต้อง เข้มแข็ง และเคร่งครัด ก็จะสามารถเข้าถึงความรู้และความจริง โดยปราศจากอิทธิพลจากผู้ศึกษา เมื่อปฏิฐานนิยมเชื่อว่า ความรู้และความจริงเป็นปรากฏการณ์ภายนอก ที่ไม่ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษา ดังนั้น ความรู้ที่ได้ จึงสามารถนำไปใช้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกสถานที่ โดยไม่คำนึงถึงบริบทแวดล้อม ตำแหน่งแห่งที่ หรือจุดยืน จึงไม่นับสำคัญในการศึกษา สิ่งที่เป็นสำหรับการสร้างความรู้แบบปฏิฐานนิยม คือวิธีการศึกษาที่สามารถ “กรอง” ผู้ศึกษา “ไม่ให้มีผลต่อผลการศึกษานั้นๆ”

ในการบรรลุถึงความรู้ที่ดีในแบบปฏิฐานนิยม ผู้ศึกษาที่เชื่อว่า ความจริงอยู่ภายนอก จึงใช้วิธีวิทยาเพื่อพยายามปิดกั้นการ “ปนเปื้อน” จากผู้ศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นการรายงานสิ่งที่ถูกค้นพบจากภายนอก โดยไม่มีอคติ หรือผลประโยชน์ของผู้ศึกษาเจือปน ฮาร์ดิง (Harding, 1987, p.182) กล่าวถึงการศึกษาแบบนี้ว่า

¹ แม้ว่าผู้ศึกษาจะเห็นด้วยกับ Ramazanoglu (2002, pp. 45-46) ว่า การ “เหมารวม” ปฏิฐานนิยม ว่าเป็นก้อนเดียวกันทั้งหมด และปฏิฐานนิยมเป็นวิธีการศึกษาในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดยทั่วไป หรือเป็นวิธี “กระแสหลัก” แต่ไม่ใช่วิธีเดียวที่มีอยู่เป็นสิ่งที่ต้องตรวจสอบ

การหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ถูกกำหนดว่าควรปราศจากค่านิยม เป็น วัตถุวิสัย ไม่มีอารมณ์ความรู้สึกและผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ตามมาตรฐานความรู้ แบบวิทยาศาสตร์ ความรู้แบบนี้ควรได้รับการปกป้องจากผลประโยชน์ทางการเมือง เป้าหมายและความต้องการทางการเมือง (เช่น แบบสตรีนิยม เป็นต้น) เทคนิควิธี [method] แบบวิทยาศาสตร์ ได้รับการคาดหวังให้ทำหน้าที่คุ้มครองผลการศึกษา จากคุณค่าทางสังคมของผู้ศึกษา (Harding, 1987, p.182)

เพื่อให้ผู้ศึกษา ไม่มีผลต่อความจริง หรือการศึกษา วิธีวิทยาแบบวัตถุวิสัย (Objectivity) จึงเป็นวิธีเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริง (Fact) โดยผู้ศึกษาจะ “. . . ต้องไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ศึกษาเป็นกรณีทั่วไป และปราศจากความลำเอียงหรืออคติทั้งส่วนตัวและการเมือง. . .” (Ramazanoglu, 2002, p. 48) วิธีวิทยาแบบวัตถุวิสัยดูเหมือนจะไม่มีปัญหา เพราะเป็นที่ทราบ กันดีว่าในระบบทวิลักษณ์แบบ Cartesian มีวิธีการศึกษาทั้งแบบวัตถุวิสัย (ภาวิสัย) และอัตวิสัย แต่การศึกษาที่ใช้เหตุผลแบบวัตถุวิสัย เพื่อสร้างความรู้ เป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับจากสถาบัน การสร้างความรู้มากกว่า เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ได้ความรู้ที่เป็นกลาง มีหลักฐานรองรับอย่าง ไม่มีอคติ และได้รับการตรวจสอบด้วยเหตุผล ปราศจากการแทรกแซงของผู้ศึกษา (ความเป็น อัตวิสัย) โดยการควบคุมอคติของผู้ศึกษา และแบ่งแยกสิ่งที่ศึกษาจากผู้ศึกษา (Ramazanoglu, 2002, p. 48)

อย่างไรก็ตาม วิธีการศึกษาแบบวัตถุวิสัย เป็นวิธีที่ไม่เหมาะกับการใช้ของคนกลุ่ม น้อยที่ถูกกดขี่หรือเป็นกลุ่มคนชายขอบในการสร้างความรู้ของตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยผู้ เชี่ยวชาญ หรือผู้อื่นให้ทำการศึกษารื่องของตน ประการแรก เพราะเชื่อว่า หากผู้ศึกษามีอคติ มี ความเกี่ยวข้องกับการศึกษา ความรู้ที่ได้จะไม่เป็นวัตถุวิสัย ประการที่สอง ความรู้เพื่อคนชาย ขอบ หรือผู้ที่ถูกกดขี่ ไม่ใช่ความรู้เพื่อรู้ หรือเพื่อสำรวจสถานการณ์ แต่ยังมีการเมืองเบื้องหลังเพื่อ ทำให้สถานการณ์การกดขี่ดีขึ้น หรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น ความรู้แบบวัตถุวิสัย แม้จะได้รับการยอมรับในกระแสหลัก แต่ก็ทำให้ต้องทิ้งความเป็นการเมือง และการต่อสู้ รวมทั้งคุณค่า ความต้องการและความสนใจ เพราะความรู้แบบวัตถุวิสัยไม่ยอมรับ ความเป็นการเมือง ดังนั้น “คนใน” ที่อยู่ในสถานการณ์การกดขี่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีผลประโยชน์ ส่วนได้ ส่วนเสีย จึงไม่สามารถผลิตความรู้วัตถุวิสัยได้ดี ตามมาตรฐานของญาณวิทยากระแสหลัก

ในสถานการณ์ที่การสร้างความรู้ที่ใช้วิธีวิทยาแบบวัตถุวิสัยเป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของสถาบันการสร้างความรู้ “คนใน” ที่อยู่ในสถานการณ์การกดขี่ ซึ่งเป็นผู้ที่มี ผลประโยชน์ ส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่สามารถผลิตความรู้วัตถุวิสัยได้ดี ตามมาตรฐานของ ญาณวิทยา กระแสหลัก และตกอยู่ในสถานะที่เป็นรองคนนอก ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมกับการ สร้างความรู้อย่างเป็นวัตถุวิสัยมากกว่า แต่การศึกษาแบบคนนอกก็ใช้จะปลอดจากอคติ

นักสตรีนิยมจึงตั้งคำถามว่า ความรู้ที่ปราศจากอิทธิพลใดๆ เช่น ผลประโยชน์ของกลุ่มทางสังคม ผู้ศึกษา อุดมการณ์ ฯลฯ แทรกแซง เป็นไปได้หรือไม่ กลุ่มทฤษฎีด้านญาณวิทยาสตรีนิยม อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้

ประจักษ์นิยมแบบสตรีนิยม

เชื่อว่าอคติทางสังคมสามารถแก้ไข เช่นการเหยียดเพศและ Androcentricism จัดการได้โดย การเคร่งครัดต่อระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์แบบสตรีนิยม (Di Stefano, 1990, p. 72) เช่น ชานดรา ฮาร์ดีง เกี่ยวกับการเปิดเผยที่มาของผู้ศึกษา ใน “Strong Objectivity and Socially Situated Knowledge” (Harding, 1987) ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมกลับเห็นว่าการมีตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงเป็นประโยชน์ในการศึกษา ทั้งสองแนวทางยังต้องการสร้างความรู้ที่มาจากกลุ่มก่อนของผู้หญิงที่ลักษณะทางสังคมร่วมกันบนความแตกต่างด้านด้านชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์และเพศวิถี หากไม่ตระหนักถึงความหลากหลายก็อาจเป็นอันตราย เพราะจะเกิดการครอบงำด้วยมุมมองเดียวของผู้หญิงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ฮาร์ดีงเสนอให้ตั้งคำถามกับความเป็นกลางและการสร้างความรู้แบบวัตถวิสัย เพื่อให้ความรู้แบบวัตถวิสัยมีความเป็นวัตถวิสัยมากขึ้น ฮาร์ดีงวิพากษ์กระบวนการสร้างความรู้แบบวัตถวิสัยในการสร้างความรู้แบบประจักษ์นิยม (Empiricism) โดยกล่าวว่าความรู้ใดๆ ก็ตามอยู่ภายใต้บริบทของสังคม หากไม่สามารถตั้งคำถามหรือทำความเข้าใจกับบริบททางสังคมที่หล่อเลี้ยงรู้นั้นได้ ความรู้ที่ได้มาก็มีความชอบธรรมด้านญาณวิทยา ความรู้กระแสหลักที่พยายามปิดบังจะเลยการศึกษาบริบททางสังคมอันเป็นฐานของรู้นั้น โดยเฉพาะด้านสังคมศาสตร์ ได้รับการศึกษาและวิเคราะห์ถึงบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาหรือผู้สร้างความรู้กลับไม่ปรากฏตัว ซึ่งไม่ได้ทำให้ความรู้มีความเป็นกลางและเป็นวัตถวิสัยมากขึ้น การสร้างความรู้ที่ไม่เปิดเผยหรือสำรวจบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมของผู้สร้างความรู้ หรือไม่ศึกษาและทบทวนความเป็นมาของผู้สร้างความรู้ ตลอดจนเชื่อว่าผู้สร้างความรู้ไม่มีผลต่อความรู้ที่ถูกสร้างขึ้น ทำให้ความรู้ที่ได้เจือปนไปด้วยอคติ คุณค่า ที่แฝงฝังอยู่ในกระบวนการสร้างรู้อย่างแยกไม่ออก เพราะสิ่งที่แอบแฝงอยู่นี้ไม่ได้รับการตั้งคำถาม การสร้างรู้อย่างประจักษ์กระแสหลักจึงไม่ได้ “กำจัด” อคติ เพียงแต่ซุกซ่อนเอาไว้ ผ่านการละเลยไม่ศึกษาและตั้งคำถามกับผู้ศึกษาเท่านั้น

ในเมื่อการสร้างความรู้แบบวัตถวิสัยอ้างว่าความรู้ที่ชอบธรรมสามารถผลิตได้โดยที่ “ไม่มีอารมณ์ ผลประโยชน์ คุณค่า มุมมองใดๆ มาเกี่ยวข้อง” ตลอดจนความชอบธรรมของปฏิธานนิยมในการสร้างรู้อย่างสังคมศาสตร์ ที่ควรใช้กระบวนการหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ (Harding, 1990, p. 88; Code, 1991, p. 174) ผู้หญิงและสตรีนิยมจึงถูกขับออกเป็นอื่น และ

ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยโดยใช้ญาณวิทยาสตรีนิยม จึงถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่ชอบธรรม ในฐานะที่สังคมศาสตร์ได้รับผลกระทบจากการสร้างความรู้แบบวิทยาศาสตร์ วาทกรรมแบบวัตถุนิยมในสังคมศาสตร์ ขยายไปยังศาสตร์อื่นๆ เช่น กฎหมาย และระบบยุติธรรม สังคมสงเคราะห์และระบบสุขภาพ ตลอดจนวงการวิชาการ จึงทำให้การตั้งคำถามจากมุมมองของผู้หญิงกลายเป็นความรู้ที่ไม่ได้มาตรฐาน (Harding, 1990, pp. 87-88)

นอกจากนั้นสัมพัทธนิยม (Relativism) หรือการมองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นไม่มีถูกผิด หรือดีกว่าด้อยกว่ากัน และการตีความ (Interpretationism) ก็ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ของญาณวิทยาสตรีนิยมดีขึ้น เพราะทำให้มุมมองหรือการสร้างความรู้ของผู้หญิงเองก็ไม่แตกต่าง หรือไม่จริงไปกว่าการสร้างความรู้ด้วยวิธีวิทยาแบบอื่นๆ เพราะหากไม่สามารถตัดสินว่ามุมมองแบบไหนเหมาะสม “อย่างเป็นวัตถุนิยม” ต่อสิ่งผู้หญิงเผชิญ เช่น การข่มขืน การกดขี่ ก็ไม่สามารถจัดการกับสภาพปัญหาเหล่านั้นได้ แม้ผู้หญิงสามารถนำเสนอการศึกษาที่เป็นกลางตามแบบกระแสหลัก แต่ก็ต้องการเมืองและผลประโยชน์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่กดขี่ผู้หญิงมาเกี่ยวข้อง หากเสนอในรูปแบบสัมพัทธนิยม ก็อาจถูกมองว่าเป็นการตีความเพียงฝ่ายเดียว (Harding, 1990, p. 89) ดังนั้น ฮาร์ดิง จึงมองว่าญาณวิทยาเป็น “ยุทธศาสตร์การสร้าง ความชอบธรรม” (Harding, 1990, p. 88) การมองญาณวิทยาในฐานะยุทธศาสตร์ จึงทำให้เห็นโอกาสในการเลือกใช้ญาณวิทยาสตรีนิยมแบบต่างๆ ได้

สตรีนิยมหลังสมัยใหม่

เป็นการตั้งคำถามกับความเป็นธรรมชาติ สวรรค์และ ความเป็นชาย ที่แฝงฝังอยู่ในความเป็นมนุษย์ที่ไร้เพศอย่างแนบเนียน นอกจากนั้น นักสตรีนิยมโลกที่สาม ผิวดำ และ ไม่ใช่ยุโรป หรืออเมริกา ยังตั้งคำถามกับการครอบงำของความเป็นตะวันตก หรือความเป็นสากลของศาสตร์ใดๆ รวมทั้งการตั้งคำถามถึงความเชื่อมโยงของภาษา องค์ประธาน และตัวตน (Di Stefano, 1990, p. 75)

ในขณะเดียวกัน นักทฤษฎีสตรีนิยม ก็ปฏิเสธการก่อสร้างและตั้งคำถามกับทุกอย่างจนไม่มีพื้นที่ให้ผู้หญิง ซึ่งเพิ่งสร้างตัวตนและความเป็นองค์ประธานของตนเองขึ้นมา (Di Stefano, 1990, p. 75) รวมทั้ง การตั้งคำถามแบบถอนรากถอนโคนแบบหลังสมัยใหม่ ยังไม่สามารถสร้างความชอบธรรมประสบการณ์ที่เป็นกลุ่มก้อนของผู้ที่ถูกกดขี่ เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการต่อสู้ทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังไม่นับความไม่อ่อนไหวต่อประเด็นด้านเพศสภาพ ชนชั้น ของทฤษฎีหลังสมัยใหม่กระแสหลัก ทำให้ญาณวิทยาสตรีนิยมจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวัง เพื่อมิให้การเมือง และสตรีนิยมหายไป หรืออ่อนแรงลง (Di Stefano,

1990, pp. 75-77; Hartsock, 1987, pp. 190-191) การตั้งคำถามกับภาวะหลังสมัยใหม่ของสตรีนิยม จึงไม่ใช่การรื้อสร้างอย่างถอนรากถอนโคน และยึดมั่นในระบบสัมพัทธนิยม โดยไม่มีข้อแม้

วิธีเหล่านี้แม้จะทันสมัย แต่ไม่เป็นประโยชน์ในการเคลื่อนไหวและทำให้ความเป็นกลุ่มก้อนของการเคลื่อนไหวบนความแตกต่างเสียขบวนไปไม่น้อย ลินดา นิโคลสัน และ เนนซี เฟรเซอร์ (Nicholson & Fraser, 1990, pp. 26-27) สรุปว่า แม้ความรู้ยุคหลังสมัยใหม่เป็นการรื้อสร้าง meta-narrative แต่ผู้หญิง (และคนชายขอบ) ก็ยังไม่พร้อมที่จะทิ้ง หรือรื้อสร้างเครื่องมือที่ทรงพลัง เพื่อการต่อสู้ เพราะสตรีนิยมยังยึดถือประโยชน์ของความเป็นการเมือง และยังไม่ละทิ้งจุดร่วมว่าผู้หญิงทุกวัฒนธรรมประสบปัญหาจากการกดขี่ทางเพศ แม้ว่าจะมีรูปแบบและความรุนแรงต่างๆ กัน

ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม

ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม (Feminist Standpoint theory) เป็นทฤษฎีเชิงวิพากษ์แบบสตรีนิยม ที่ตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความรู้และปฏิบัติการของอำนาจ เนื่องจากการเคลื่อนไหวของสตรีนิยม เป็นการสร้างความรู้เพื่อหวังผลการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่อสภาพที่เป็นรองของผู้หญิง ชานดรา ฮาร์ดิง (Harding, 2004, p. 1) บนพื้นฐานที่ว่าเพศสภาพ เป็นตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ และ แม้จะมีที่มาจากแนวคิดมาร์กซิส ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมก็สามารถก้าวข้ามจุดอ่อน ที่ทำให้การเมืองแบบสังคมนิยมล่มสลาย (Harding, 2004, p. 3) ฮาร์ดิงกล่าวว่า ทฤษฎีจุดยืน เป็นเครื่องมือของคนชายขอบกลุ่มต่างๆ และ ทฤษฎีจุดยืน คือ วิธีวิทยา เครื่องมือด้านปรัชญา ต่อ(วิทยา)ศาสตร์ และ ทฤษฎีทางสังคม” ที่คนชายขอบสามารถใช้ได้ เพื่อสร้างความรู้จากมุมมองที่แตกต่างบนพื้นฐานของชีวิตและการต่อสู้ของคนเหล่านั้น ทฤษฎีจุดยืนนอกจากจะเป็นที่มาของการต่อสู้ ยังเป็นพื้นฐานทางวิธีวิทยา เพื่อให้ผู้อยู่ภายใต้การกดขี่สามารถสร้างความรู้ และเป็นองค์ประธานของความรู้ (Subject) ของตนเองได้ แทนที่จะต้องเป็น “วัตถุการศึกษา” ของผู้อื่น (Harding, 2004, p. 3) สตรีนิยมในฐานะความรู้เป็นความรู้ที่มีจุดมุ่งหมายทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่เมื่อมีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงสังคม ความรู้ดังกล่าวจึงมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากคุณค่า (Value-neutral) เป็นวัตถุวิสัย ปราศจากความรู้สึกร่วม ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีความเป็นการเมืองและความต้องการ ในขณะที่ความรู้ที่สร้างขึ้นในสังคมศาสตร์กระแสหลักที่ไม่มีเพศ (Androcentric) มีลักษณะตรงกันข้าม ดังนั้นการใช้จุดยืนของผู้หญิงเพื่อสร้างความรู้ และการสร้างความรู้จากมุมมองของผู้หญิงในฐานะคนชายขอบ ร่วมกับการเคลื่อนไหวทั้งด้านวิชาการ

และการเมือง (Harding, 1987) ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมมีความหลากหลาย บนจุดร่วมที่สำคัญคือใช้ตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นรองของผู้หญิง เป็นจุดยืนในการสร้างความรู้ที่บิดเบือนน้อยกว่า และตั้งคำถามต่ออำนาจ ที่มีบทบาทในการสร้างความรู้โดยอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้

1. จุดยืนจากประสบการณ์ชีวิตประจำวัน

โดโรธี สมิท (D. Smith, 1974) ตั้งคำถามกับการสร้างความรู้สังคมศาสตร์กระแสหลักที่สร้างจากมุมมองนามธรรมของผู้ชาย สมิทเห็นว่าประสบการณ์ของนักสังคมศาสตร์หญิงที่รู้สึกแปลกแยก ไม่เข้าพวก แสดงให้เห็นว่าสังคมศาสตร์ที่เป็นกลาง ปราศจากคุณค่า หรือการเมืองแต่อย่างใด เป็นการสร้างความรู้ตามระเบียบวิธีที่สถาบันการสร้างความรู้กำหนดขึ้นโดยไม่ได้อิงคำถามกับกระบวนการสร้างความรู้ ที่ครอบงำการสร้างความรู้ที่ขอบธรรมของนักสังคมศาสตร์ (D. Smith, 1974, p. 22) ในฐานะนักสังคมศาสตร์ ระเบียบวิธีและเทคนิควิธีทำให้สามารถสร้างความรู้ที่ “ถือว่าจริง” จากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยสถาบันที่สร้างความรู้เป็น ที่ถูกฝึกฝนให้สร้างความรู้จากการนำประสบการณ์ของมนุษย์ให้เป็นนามธรรมเพื่อการศึกษาและเพิ่มพูนอำนาจให้กับสถาบันการสร้างความรู้ โดยทางสังคมศาสตร์ถือว่าโลกภายนอก คือที่มาขององค์ความรู้ ที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่ศึกษา ผ่านการใช้ทฤษฎี แนวคิด และกรอบความคิดด้านสังคมวิทยาเพื่อตีความและให้ความหมายต่อโลกภายนอก โดยสังคมศาสตร์กำหนดว่า การศึกษาต้องแบ่งแยกระหว่างผู้สร้างความรู้กับโลกภายนอกที่ศึกษา โดยต้องกรอง “ผลประโยชน์ อคติ ของผู้ศึกษาออกไป” เพื่อให้ได้ความรู้ที่ดี (D. Smith, 1974, p. 24) สมิท วิพากษ์ว่า การสร้างความรู้แบบดังกล่าว ไม่ได้คำนึงถึงผลของผู้ศึกษาที่มีต่อการสังเกตโลกภายนอก และไม่ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้ศึกษาแต่ละคน ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ โดยเฉพาะเมื่อเป็นความรู้ที่มีผลประโยชน์ และการเมืองเกี่ยวข้องด้วย (D. Smith, 1974, p. 25) ตราบใดที่ปฏิบัติตามระเบียบวิธี และเทคนิควิธีที่สังคมศาสตร์กำหนด ความรู้ที่ได้ก็ถือว่าเป็นความรู้ที่ขอบธรรม

หลายครั้งที่ผู้หญิงที่ทำงานในสถาบันการสร้างความรู้ รู้สึกว่าประสบการณ์ของตนเองไม่สอดคล้องกับทฤษฎีที่มี หรือแนวคิดกระแสหลัก ภาษาของสังคมศาสตร์ไม่สามารถรองรับความหลากหลายและแตกต่างของประสบการณ์ในฐานะที่เป็นผู้หญิง (D. Smith, 1974, p. 27, p. 30) ผู้หญิงซึ่งมีประสบการณ์ทั้งด้านร่างกาย และ การทำงานเชื่อมประสานระหว่างโลกที่เป็นนามธรรมกับโลกที่เป็นรูปธรรม จึงรู้สึกไม่เข้าพวก ขาดๆ เกินๆ จากประสบการณ์ที่ไม่ลงรอย ขัดแย้งกับการสร้างความรู้กระแสหลักนี้เอง ทำให้สมิทเสนอให้ตั้งคำถามกับการสร้างความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่ทำให้ผู้ศึกษา โดยเฉพาะผู้หญิง ต้องละทิ้งอัตลักษณ์ทางด้านเพศและชนชั้น และตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม “. . .ไม่ต้องตั้งคำถามว่าเราเป็นใคร ใครที่เรากำลังพูดแทน และพูด

แทนในนามของใคร. . ." (D. Smith, 1974, p. 28) หากต้องการสร้างความรู้ที่สอดคล้องกับความรู้กระแสหลักที่เป็นอยู่ (D. Smith, 1974, p. 30) ประสบการณ์ของผู้หญิงและชีวิตในร่างกายที่มีเพศ/ เพศสภาพ ของผู้หญิงจึงมีนัยสำคัญต่อการสร้างความรู้อีกชุดหนึ่งที่ตั้งคำถาม เปิดโปงให้เห็นว่า ผู้ศึกษามีผลต่อการสร้างความรู้จากสิ่งที่ศึกษา ที่อยู่ภายนอก ตำแหน่งแห่งที่ (เช่นเพศ/ เพศสภาพ) มีผลต่อการศึกษา ดังนั้น แทนที่จะทำตามขนบทางสังคมศาสตร์ที่ศึกษาโลกภายนอก เพื่อเพิ่มพูนอำนาจและความครอบงำของสถาบันการสร้างความรู้ สมิทเสนอให้ใช้ประสบการณ์ และศึกษาตำแหน่งแห่งที่ของผู้ศึกษาจากภายใน เพื่อเป็นการวิพากษ์ความรู้ที่สถาบันดังกล่าวผลิตขึ้น (D. Smith, 1974, pp. 28-29) โดยอาศัยโลกชีวิตประจำวัน (everyday/everynight world) ทำให้ความหลากหลายของประสบการณ์ (D. Smith, 1992, p. 89) ในฐานะหน่วยพื้นฐานในการวิเคราะห์ และศึกษาการสร้างโลกชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ทางสังคม องค์กร และ อำนาจที่อยู่นอกเหนือจากขอบเขตของประสบการณ์ดิบ หรืออาจกล่าวได้ว่าศึกษาความรู้ที่ยังไม่ได้รับการสถาปนาเป็นความรู้ในระบบสถาบัน เพื่อแสดงให้เห็นช่องว่าง ความไม่ลงรอย เหลื่อมล้ำกับความรู้ที่สถาปนาเป็นสถาบัน ซึ่งมีอำนาจในการจัดการความรู้ และจัดการชีวิตประจำวัน หรือความรู้ในระดับวาทกรรม การสร้างความรู้จากประสบการณ์ของผู้หญิงสามารถเริ่มต้นได้จากร่างกายที่ถูกกำหนดเพศว่าเป็นผู้หญิง ความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องมาจากร่างกายและการที่ร่างกายเป็นพื้นที่ ที่รองรับปฏิบัติการต่างๆ ทั้งรูปธรรม เช่น ความรุนแรงโดยตรงต่อร่างกาย การข่มขืน ถูกทำร้าย การไม่มีอำนาจเหนือการตัดสินใจต่อร่างกายเนื้อตัว ซึ่งสะท้อนปฏิบัติการนามธรรม ที่แสดงให้เห็นอำนาจ และความเป็นรองของผู้หญิง

เมื่อประสบการณ์มีนัยสำคัญต่อการสร้างความรู้ สมิท ยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า การศึกษาประสบการณ์ไม่ควรศึกษาในฐานะที่ประสบการณ์เป็นความรู้ภายใน (Tacit knowledge) แต่ต้องก้าวข้ามการศึกษาประสบการณ์ เพื่อการอธิบายปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อประสบการณ์ และการรับรู้ประสบการณ์ดังกล่าว สมิทจึงเสนอว่า ในการวิพากษ์ความรู้ตำแหน่งแห่งที่ของสังคมศาสตร์กระแสหลัก ควรศึกษาให้เห็นกิจกรรมของมนุษย์เบื้องหลัง ความตั้งใจ ความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ที่สร้างความรู้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ใครอยู่เบื้องหลังการศึกษา การศึกษา เป็นมาอย่างไร มีใครทำหน้าที่อย่างไรบ้าง สิ่งที่ไม่ปรากฏในการศึกษากระแสหลักนี้ ทำให้เห็นชัดเจนว่า ทุกการสร้างความรู้ที่ปราศจากตำแหน่งแห่งที่ มีการเมือง ผลประโยชน์อยู่ด้วย (D. Smith, 1992, pp. 30-31) โดยที่จุดยืนนี้ไม่ได้ถือว่าผู้รู้แบบใดแบบหนึ่งมีอภิสิทธิ์ แต่เปลี่ยนตำแหน่งของความรู้ ณ จุดที่มีการตั้งคำถาม เพื่อหาความรู้ ในฐานะที่ความรู้คือกระบวนการจัดการทางสังคม มิใช่การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือจิตสำนึกของบุคคลเท่านั้น (D. Smith, 1992, p. 91)

2. จุดยืนจากตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นรองทางสังคม

แนนซี ฮาร์ทซอค (Hartsock, 1987) เสนอให้ใช้จุดยืนแบบสตรีนิยม (Feminism standpoint) ที่มีพื้นฐานจากสังคมนิยมเพื่อสร้าง “Feminism Materialism” เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดในระบบทวิลักษณ์ (Dualism) โดยกล่าวว่า Historical Materialism แม้จะนำเสนอมุมมองจากผู้ถูกกดขี่ แต่ก็ไม่ได้ตระหนักถึงปัจจัยด้านเพศและเพศสภาพ ที่ทำให้ผู้หญิงเป็นรองในการแบ่งงานทางเพศ (Sexual division of labour) ฮาร์ทซอคพัฒนาทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม จากความเชื่อว่า

1) จุดยืนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกายเป็นข้อจำกัด ทุกคนมีข้อจำกัดในการรับรู้จากจุดยืนในตำแหน่ง (ทางสังคม) ของตนเอง

2) มุมมองของผู้ที่กดขี่ หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า ย่อมรับรู้ความจริงต่างจากมุมมองของผู้ที่ถูกกดขี่ หรือเป็นรอง (ในการสร้างความรู้)

3) ผู้ที่กดขี่ หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า (ไม่ว่าจะเป็นด้านชนชั้น หรือเพศ/เพศสภาพ) ใช้อำนาจในการบังคับเอาความจริงจากจุดยืนของตนเอง ให้กลายเป็นความจริงของคนทั้งหมด ทั้งๆ ที่ความรู้ของ “ชนชั้นนำ” บิดเบี้ยว ไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ แต่ถูกทำให้เป็นความจริงโดยทั่วไปของคนอื่นๆ เพราะอำนาจที่รองรับอยู่ (Hartsock, 1987, p. 37, p. 39)

4) ความรู้จากจุดยืนของผู้ที่ถูกกดขี่ เป็นมุมมองที่ไม่มีอำนาจรองรับ จึงมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากกว่า และเป็นความรู้ที่ต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสถานการณ์ที่ถูกกดขี่นั้นๆ

5) ความรู้ความเข้าใจของผู้ที่ตกเป็นรองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงเป็นความรู้เพื่อเปิดเผยให้เห็นความไม่ครบถ้วน บิดเบี้ยว และ ไม่เป็นธรรมชาติของความรู้ของผู้กดขี่ หรือมีอำนาจนำ ที่รองรับด้วยความไม่เท่าเทียมกันบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Hartsock, 1987, p. 37)

ทั้งนี้ฮาร์ทซอคแสดงให้เห็นว่าจุดยืนของผู้ที่ถูกกดขี่ มีหลายชั้น หลายระดับ แต่สำหรับผู้หญิง มีจุดร่วมคือ สถานภาพที่เป็นรอง(ที่มีเพศ/เพศสภาพ) ถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ต่างๆ ในการดูแล และการสืบพันธุ์ ซึ่งเป็นงานในภาคปฏิบัติและในโลกแห่งความเป็นจริง และเป็นงานที่ทำให้เกิดภาวะแปลกแยก คือทำงาน แต่ไม่ได้รับการให้คุณค่า หรือได้รับค่าน้อยกว่างานอื่นๆ ซึ่งในความรู้ที่รองรับด้วยระบบชายเป็นใหญ่ถือว่าเป็นความรู้ที่ด้อยกว่า เมื่อเทียบกับความรู้ที่เป็นนามธรรมของผู้ชาย ซึ่งแตกต่างและแยกขาดกับความรู้ภาคปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน (Hartsock, 1987, pp. 45-46) ดังนั้น ความรู้จากร่างกายที่มีการประกอบสร้างเพศสภาพของผู้หญิง จึงเป็นจุดยืนที่สามารถตั้งคำถามกับการแบ่งชัดตรงข้ามระหว่างภาคปฏิบัติและ

ความเป็นรูปธรรมกับความเป็นนามธรรม เพราะตามแนวคิดของ Historical Materialism จุดยืนของชนชั้นล่าง ในที่นี้คือชนชั้นล่างทางเพศ จะรับรู้ความเป็นจริงได้บิดเบือนน้อยกว่า ดังนั้นจุดยืนจึงเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ และเครื่องมือการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ความรู้จากผู้ที่เป็นรอมมื๋ที่ทาง (Hartsock, 1987, pp. 46-47)

แอลิสัน เอ็ม แจคการ์ (Jaggar, 1983) ใช้ Historical Materialism เช่นเดียวกับฮาร์ทซอค โดยวิพากษ์การสร้างความรู้ในระบบเสรีนิยม (Liberalism) ที่มีลักษณะแยกขาด ศึกษาคือความเป็นจริงภายนอกโดยไม่คำนึงถึงผู้ศึกษา ที่จะมีผลต่อการศึกษา และเรียกร้องให้ผู้ศึกษารักษาความเป็นกลาง ไม่เกี่ยวข้อง และไม่มีผลประโยชน์ร่วมในการศึกษา หรือจุดยืนแบบบอรัคมิดีส คือรักษาระยะห่าง การสร้างความรู้แบบนี้ สังคมนิยมวิพากษ์ว่า ความเป็นกลางของความรู้แบบเสรีนิยม คือ การสร้างความรู้โดยชนชั้นนำ ที่พยายามปกปิดผล ประโยชน์และอำนาจอำนาจของตนเองในนามความเป็นกลาง แยกขาดระหว่างผลประโยชน์กับการสร้างความรู้ เพื่อแสวงประโยชน์จากผู้อยู่ภายใต้การปกครอง เพราะฉะนั้นมุมมองจากชนชั้นนำ เสรีนิยม จึงไม่สมบูรณ์ บิดเบี้ยว และไม่ชัดเจน

ความรู้แบบสตรีนิยม ซึ่งตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจ และสถานภาพชนชั้นล่างของผู้หญิง มีจุดมุ่งหมายเพื่อการปลดปล่อย เปลี่ยนแปลง โดยใช้ประสบการณ์ของชนชั้นล่าง (ผู้หญิง) เป็นพื้นฐานในการตั้งคำถามกับอำนาจ ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องปกปิดผลประโยชน์ด้วยความเป็นกลาง เชกเช่นความรู้แบบเสรีนิยม และเปิดรับการเมืองที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลง แทนที่จะพยายามอ้างว่า เป็นความรู้ปลดการเมือง (Jaggar, 1983, p. 56) ในฐานะที่ชนชั้นนำมีจำนวนน้อย ชนชั้นล่างที่มีจำนวนมากกว่า ย่อมมีมุมมองที่ชัดเจนต่อความเป็นจริงของสังคม ไกล่เคียงความเป็นจริงมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งที่ประสบการณ์กดขี่ซ้ำซ้อน เช่น ตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิง ที่ได้รับผลจากการกดขี่เพราะเพศ/เพศสภาพ ชนชั้น ฯลฯ จึงเป็นตำแหน่งแห่งที่ที่มีอิทธิพลทางญาณวิทยาอย่างยิ่ง ในฐานะนักสตรีนิยมแบบแรดคัล แจกเกอร์เสนอให้ใช้จุดยืนของการแบ่งงานทางเพศ (Sexual Division of Labour) บนความแตกต่างทางกายภาพ เพราะการทำหน้าที่บนพื้นฐานทางกายภาพและชีววิทยาที่แตกต่างกัน ทำให้มีจุดยืน รับรู้ความจริงทางสังคมได้ทั้งส่วนที่มองเห็นชัดและมองเห็นไม่ชัด เกิดเป็นมุมมองทางญาณวิทยา ที่แม้ว่าจะเป็นเพียงความรู้ที่ไม่ครบถ้วน เป็นส่วนเดียว (Jaggar, 1983, pp. 59-60) แต่ก็มีบทบาทในการตั้งคำถามกับความรู้ที่เป็นอยู่ การแบ่งงานทางเพศ ที่กำหนดให้ผู้หญิงทำหน้าที่ดูแลและสร้างประชากร เป็นหน้าที่ที่ถูกกำหนดขึ้นมาจากเงื่อนไขของปิตาธิปไตย ดังนั้น การเข้าถึงความรู้ว่าจุดยืนแบบสตรีนิยมเป็นอย่างไร จึงต้องอาศัยการเคลื่อนไหวโค่นล้มอำนาจที่กดขี่จุดยืนแบบสตรีนิยมอยู่ จุดยืนแบบสตรีนิยม จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ เพื่อเป็นพื้นฐานการต่อสู้ มีการกำหนดผลประโยชน์ คุณค่า ที่ให้ความ

สำคัญกับผู้หญิง เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงความรู้จากจุดยืนที่ไม่มีการแทรกแซงจากปิตาธิปไตย (Jaggar, 1983, p. 61)

สิ่งสำคัญคือแจกการ์เริ่มตั้งคำถามอย่างชัดเจนว่าจุดยืนแบบสตรีนิยมมาจากผู้หญิงกลุ่มใด ต่างจากสมิท และฮาร์ทซอคที่เสนอว่าประสบการณ์ที่เป็นที่มาของจุดยืนมีความหลากหลาย แต่ยังไม่เริ่มตั้งคำถามกับความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้หญิงกลุ่มต่างๆ แจกการ์ยืนยันว่ามุมมองของผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเป็นมุมมองเดียวกัน และมุมมองส่วนมากที่รับรู้ ก็เป็นมุมมองของผู้หญิงผิวขาว ชนชั้นกลาง ทั้งนี้แจกการ์เสนอให้มีพื้นที่ให้ความรู้และประสบการณ์ของผู้หญิงอื่นๆ เช่น ชนชั้นล่าง ผู้หญิงผิวสี และแอฟริกัน อเมริกัน ซึ่งมีประสบการณ์แตกต่างจากผู้หญิงชนชั้นกลาง ผิวขาว (Jaggar, 1983, pp. 63-64) และมีตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นรองของผู้หญิงผิวขาวในสตรีนิยม ประสบการณ์ของผู้หญิงชายขอบในแวดวงผู้หญิงผิวขาว สะท้อนให้เห็นการกดขี่ซ้ำซ้อน และโอกาสในการวิพากษ์วิจารณ์ เพราะผู้หญิงชายขอบ ต้องเรียนรู้ตัวบท ทฤษฎีจากสตรีนิยม (ผู้หญิงผิวขาว ชนชั้นกลาง) ต้องสัมผัสการครอบงำ ที่ไม่สามารถให้คำตอบกับประสบการณ์ของตนเองได้ ทั้งในระบอบปิตาธิปไตย และเมื่อเข้ามาอยู่ในชายขอบของสตรีนิยม (Jaggar, 1983, pp. 64-65)

3. จุดยืนแบบลูกผสม (Hybrid)

ดอนนา ฮาราเวย์ (Haraway, 1991) เสนอแนวคิดเรื่องความรู้แบบมีตำแหน่งแห่งที่ (Situated knowledge) และการสร้างจุดยืนแบบลูกผสม (Hybrid) ใน Cyborg Manifesto (Haraway, 1990) ฮาราเวย์ใช้อุปลักษณ์ของ “ครึ่งสิ่งมีชีวิต ครึ่งเครื่องจักร” ของมนุษย์จักรกลเพื่อการก้าวข้ามข้อตรงข้ามต่างๆ

A cyborg is a cybernetic organism, a hybrid of machine and organism, a creature of social reality as well as a creature of fiction. Social reality is lived social relations, our most important political construction, a world-changing fiction. The international women's movements have constructed 'women's experience', as well as uncovered or discovered this crucial collective object. (Haraway, 1990, p. 149)

ไซบอร์ก คือลูกผสมระหว่างความเป็นจริงรูปธรรม ที่จับต้องได้ กับจินตนาการและสิ่งที่มองไม่เห็น “...ไซบอร์กยึดมั่นในความเป็นส่วนเลี้ยว ความขัดแย้ง ความใกล้ชิด และความไม่ปกติ และไม่ได้ยึดมั่นอย่างไร้เดียงสา ไม่ได้ถูกกำหนดภายใต้โครงสร้าง ส่วนตัว และสาธารณะ...” และไม่ต้องการความเป็นหนึ่งเดียว หรือความกลมกลืน เป็นหนึ่งเดียวกัน ในขณะที่

เดียวกันก็ไม่เชื่อว่ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจ หรือควรมีอำนาจกำหนดความจริงให้แก่กลุ่มอื่นๆ (Harraway, 1990, p. 151, p. 157) จุดยืนแบบไซเบอร์คปฏิสถียรานิยม (Harraway, 1990, p. 152) แต่ไม่ทั้งความเป็นจริงที่จับต้องได้ และไม่ได้ใช้มุมมองที่มีระยะห่าง หรือแบ่งแยก ระหว่างตนเองกับผู้อื่น แบ่งแยกระหว่างการควบคุมตนเองอย่างอิสระ กับการถูกควบคุมอย่างสิ้นเชิง การต่อสู้ของไซเบอร์คคือความสามารถในการอ่านโครงข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจโดยไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง พัวพันกับการยึดติดอำนาจ หรืออัตลักษณ์ตายตัว (Essentialization) เนื่องจาก ความเป็นลูกผสม ไม่มีอัตลักษณ์ใดๆ ให้สามารถยึดถือตายตัวได้

อิทธิพลของจุดยืนแบบลูกผสม ทำให้เกิดการข้ามไปมาระหว่างอัตลักษณ์ เกิดเป็น พื้นที่พิเศษ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่นักสตรีนิยมข้ามพรมแดนกลุ่มละตินนา (Latina) นิยมใช้เพื่อรื้อสร้าง และสั่นคลอนความตายตัวของอัตลักษณ์ และ เช่นกลอเรีย อันซาดัว (Anzadua, 1987) ใน *Borderland/ La Frontera* และ รุท เบฮาร์ (Behar, 1993) ใน *Translated Woman: Crossing the Border with Esperanza's Story* ใช้จุดยืนความเป็นฮิสแปนิก (Hispanic) และอเมริกัน ในการสร้างความรู้ จากตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นลูกผสม ความหลากหลาย และการไม่สามารถ ยึดกุมอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งอย่างตายตัว (Behar, 1983, p. 229, p. 297) โดยใช้จุดยืน แบบลูกผสมและการทำงานผ่านพื้นที่ชายแดน หรือพื้นที่ระหว่างกลาง (In-between) โดย ตระหนักถึงตัวตนของผู้ศึกษาที่มีผลต่อความรู้ที่ได้รับ ทำให้ เบฮาร์ใช้ความสามารถในการข้าม แดน ของตนเอง ซึ่งมาจากอัตลักษณ์ ผู้หญิง-ผิวเกือบขาว-อเมริกัน - คิวบา (พูดภาษาสเปนได้)- นักวิชาการ นำเรื่องเล่าของเอสเปแรนซ่ากลับมาในโลกวิชาการ บันทึกลงบนกระดาษและตีพิมพ์ เป็นหนังสือ (Behar, 1983, p. 234) สามารถบอกเล่าได้ในวงการวิชาการ การพาเรื่องเล่าข้าม ดินแดน ทำให้เอสเปแรนซ่า หญิงพื้นเมืองที่เบฮาร์ศึกษา มีอัตลักษณ์ใหม่ผ่านตัวบทที่เบฮาร์เล่า (Behar, 1983, p. 264) ทั้งนี้เบฮาร์เองก็ตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ระหว่างตนเอง เอสเปแรนซ่า และคนอื่นๆ ในวงการวิชาการที่เป็นผู้หญิงผิวขาว มีพื้นเพและฐานะ ดีกว่าตนเอง ตำแหน่งแห่งที่ของเบฮาร์ทำให้เธอสามารถมองสถานการณ์ได้ทั้งในฐานะคน อเมริกัน ที่มีอภิสิทธิ์ในชีวิตเหนือกว่าคนอื่น ทว่าภูมิหลังที่เบฮาร์เป็นผู้อพยพ ก็ทำให้เธอเข้าใจการ ต่อสู้ชีวิตของผู้หญิงโลกที่สาม และไม่ตัดสิน หรือพยายามลดทอนประสบการณ์ของเอสเปแรนซ่า ให้เป็นไปตามกรอบขนบการศึกษาผู้หญิงเม็กซิกัน

4. จุดยืนของสตรีนิยมโลกที่สาม แอฟริกัน อเมริกัน และสตรีนิยมสกุลหลังอาณานิคม

อุม่า นารายัน (Narayan, 2004) และแพทริเซีย ฮิลล์ คอลลินส์ (Collins, 2004) ใช้จุดยืนของตนเอง ในฐานะผู้หญิงโลกที่สาม และผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน แสดงให้เห็นความซับซ้อนของอำนาจและจุดยืน ในฐานะ “ความเป็นอื่น/ คนอื่น” ของสตรีนิยม ที่ศูนย์กลางคือผู้หญิงตะวันตกผิวขาว ชนชั้นกลาง ฮิลล์ คอลลินส์ (Collins, 2004, p.103) นิยามประสบการณ์ของตนเองว่า เป็นคนนอกที่อยู่ภายใน นั่นคือ ด้วยความที่เธอเป็นคนแอฟริกันอเมริกัน และเป็นผู้หญิง แม้จุดยืนของเธอบนพื้นฐานของเพศสภาพ ด้วยความเป็นผู้หญิงจะถูกนับเป็นสตรีนิยม แต่เมื่อเทียบกับกลุ่มนักสตรีนิยมกระแสหลัก เช่น ผู้หญิงผิวขาว ชนชั้นกลาง เธอยังคงเป็นคนนอก เพราะยังอยู่ห่างไกลศูนย์กลางของสตรีนิยม ประสบการณ์ของความเป็นแอฟริกันอเมริกันเท่าที่มีการศึกษากันในกระแสหลัก เกิดจากการตีความประสบการณ์ของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน โดยนักสตรีนิยมผิวขาว ทำให้มองไม่เห็นการต่อรอง ด้านทานของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน ทว่าการสร้างความรู้จากจุดยืนของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันทำให้เห็นการต่อรองนอกพื้นที่ศึกษาของสังคมศาสตร์กระแสหลัก เช่น ในโบสถ์ ในพื้นที่ส่วนตัว เพื่อการนิยามตนเองและให้คุณค่าตนเอง ในพื้นที่ทุกพื้นที่เท่าที่จะหาได้ (Collins, 2004, p. 114) วิธีการต่อรองด้านทานจากจุดยืนของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน เป็นวิธีที่แตกต่าง และท้าทายค่านิยมที่ระบอบปิตาธิปไตยคาดหวังจากผู้หญิง และก้าวข้ามเส้นแบ่งของความเป็นหญิงกระแสหลัก (Collins, 2004, pp. 106-107) เช่น ครอบครัวที่มีผู้หญิงเป็นผู้นำ และความตรงไปตรงมา กล้าแสดงออกของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน เป็นต้น ถือเป็นการประเมินค่าของตนเอง (Self-Valuation) เพื่อต่อต้านอาณานิคมภายในและการกำหนดนิยามจากคนภายนอก นอกจากนั้นยังปรากฏปัญหาที่นักสตรีนิยมวิชาการแอฟริกันอเมริกัน ต้องเลือกจุดยืนระหว่างการเป็นผู้หญิงหรือเป็นแอฟริกันอเมริกัน การที่ผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันต้องเลือกระหว่างเพศสภาพกับชาติพันธุ์ เป็นภาวะที่ตัดกำลงการเคลื่อนไหวของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันเอง ทำให้การเคลื่อนไหวของผู้หญิงเหล่านี้ ต้องเลือกระหว่างการเคลื่อนไหวในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะบดบังประเด็นด้านเพศสภาพ หรือการเคลื่อนไหวด้านเพศสภาพ ที่ทำให้ผู้หญิงแอฟริกันอเมริกันต้องทั้งความเป็นชาติพันธุ์ หรือเชื้อชาติ เพื่อร่วมขบวนการของผู้หญิงผิวขาว ชนชั้นกลาง ตะวันตก ซึ่งลดทอน หรือลบเลือนความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่ง คอลลินส์ (Collins, 2004, p. 109) เรียกว่า “กลยุทธ์แบ่งแยกและปกครองแบบปิตาธิปไตย” จุดยืนของผู้หญิงแอฟริกันอเมริกัน จึงได้มาจากมาจากความเป็นรองที่ซับซ้อน ทั้งด้านเพศสภาพ และเชื้อชาติ (Collins, 2004, p. 110) แม้ว่าผู้หญิงเหล่านี้อาจไม่สามารถสร้างจิตสำนึกในพื้นที่สาธารณะได้เช่นเดียวกับผู้หญิงผิวขาว แต่การนิยามตนเองและให้ความหมาย

ตนเอง ในพื้นที่ส่วนตัว เช่น การเขียน การแสดงออกในชีวิตประจำวันก็เป็นการต่อสู้ทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนแปลงภาวะอาณานิคมภายใน (Internalization)

ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมกับการต่อต้านความเป็นรอง ของความรู้จาก “คนใน” โดยณัฐวิทย์วิทยากระแสนหลัก

ใน “Introduction: Is there a Feminist Method” ฮาร์ดิง (Harding, 1987) เชื่อว่า นักสตรีนิยมไม่มีและไม่จำเป็นต้องมีเทคนิควิธีเฉพาะสำหรับศึกษาผู้หญิง แต่สิ่งที่จำเป็นยิ่งกว่า การหาเครื่องก็คือการพัฒนาวิธีวิทยา (Methodology) หรือทฤษฎีความรู้เพื่อศึกษา “ผู้หญิงและเพศสถานะ” (Harding, 1987, p. 9) ฮาร์ดิงใช้แนวคิดดังกล่าว ตั้งคำถามกับการศึกษาวิจัยผู้หญิง ที่บางแบบเป็นการศึกษาวิจัยแบบ “เพิ่มผู้หญิง” เข้าไปในส่วนประกอบของการศึกษา (Harding, 1987, p. 4) บางแบบเป็นการศึกษาผู้หญิง โดยนักสังคมศาสตร์ที่ยึดมั่นกับมุมมองแบบชายเป็นใหญ่ เช่นการศึกษาผู้หญิงภายใต้บริบทหรือมาตรฐานของผู้ชาย ที่เห็นได้ชัดเจนในการวิจัยบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ หรือการศึกษาผู้หญิงในฐานะเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำตลอดกาล เช่น ศึกษาเหยื่อการข่มขืน เหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งฮาร์ดิงเห็นว่า เป็นการสร้างภาพตายตัวของความอ่อนด้อยของผู้หญิง โดยไม่มองที่การต่อสู้ ขัดขึ้น ด้านทานที่ผู้หญิงพยายามทำ ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำภาพเหมารวมของผู้หญิง ทางออกของการสร้างความรู้ก็คือพยายามเริ่มต้นที่การสร้างความรู้เพื่อการปลดปล่อยและเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่จากจุดยืนของผู้หญิง โดยตระหนักถึงความแตกต่างด้านเพศสถานะ ชาติพันธุ์ และชนชั้น โดยใช้ความแตกต่างหลากหลายของอัตลักษณ์และประสบการณ์ท้าทายทฤษฎีหลัก (Grand theory) รวมทั้งศึกษาชีวิตประจำวัน เพื่อศึกษาการต่อสู้ ขัดขึ้น และต่อรองของผู้หญิง ซึ่งถือเป็นความเปลี่ยนแปลงและชัยชนะที่สำคัญไม่แพ้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสาธารณะหรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เหมาะสม

ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมมีประโยชน์อย่างยิ่ง ในการสร้างความรู้จากผู้หญิง ทั้งในฐานะที่เป็นรองในกระบวนการสร้างความรู้กระแสหลัก และในฐานะที่การสร้างความรู้ของผู้หญิงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ความเป็นรอง หรือความเป็นชายขอบที่เป็นอยู่ มีอะไรบ้างที่การสร้างความรู้กระแสหลักบดบัง และทำให้มองไม่เห็น ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม จะเปิดเผยให้เห็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยความรู้กระแสหลัก และสร้างความชอบแก่การสร้างความรู้ของคนชายขอบได้อย่างไร

1. จุดยืนกับการตั้งคำถามการสร้างความรู้เหนือกว่าของความรู้กระแสหลัก

ตามปกติ การศึกษาทางสังคมศาสตร์เชิงคุณภาพ เริ่มต้นที่การสังเกตประสบการณ์ แล้วแปรประสบการณ์เป็นตัวบทโดยผู้ศึกษา กระบวนการอันหลักเลียงไม่ได้นี้เป็นที่รู้จักในนาม การสัมภาษณ์และ “ถอดเทป” กระบวนการที่ดูเหมือนจะโปร่งใส ในการแปลชีวิตประจำวัน ให้เข้าสู่ระบบการศึกษา ในรายงานสิทธิมนุษยชนก็เช่นเดียวกัน หน้าที่ประการหนึ่งของผู้รวบรวมข้อมูล คือการหาแหล่งข้อมูลและสัมภาษณ์ และถ่ายทอดการสัมภาษณ์ลงเป็นตัวบท เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์ กระบวนการนี้ดำเนินไปโดยไม่ค่อยมีใครตั้งคำถาม และดำเนินไปเสมือนเป็นธรรมชาติของการศึกษาสังคม ทว่ากระบวนการนี้มีได้เรียบง่าย โปร่งใส และไร้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการเบียดขับผู้อื่นอยู่เบื้องหลัง

1.1 ความรู้กระแสหลัก: อำนาจจากจุดยืนแยกขาดจากประสบการณ์

โดโรธี สมิท (D. Smith 1990, pp. 100-158) ใช้มุมมองสตรีนิยม ศึกษาการสร้างความรู้สังคมวิทยา ผ่านการสังเกตและบันทึกการสังเกตเป็นตัวบท (text) เพื่อนำมาเผยแพร่ศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป อันเป็น “ธรรมเนียม” ในการศึกษาทั้งด้านสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา สมิทตั้งคำถามกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการสร้างความรู้ผ่านการจัดลำดับความสำคัญ ความศักดิ์สิทธิ์ของความรู้ในแต่ละระดับ ได้แก่

1) ความรู้ในระดับคนใน ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการเป็นผู้มีส่วนร่วมในองค์ความรู้ในระดับชีวิตประจำวัน ผู้รู้จะมีความเข้าใจประสบการณ์ตรงของตนเอง เข้าใจการดำเนินการกลไกของระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมเฉพาะหน้า แต่บางครั้งความรู้ดังกล่าวก็ยากจะอธิบายให้คนที่ไม่ได้อยู่ร่วมกลุ่มคนในด้วยกันเข้าใจภาษา ความเป็นไป และระบบที่สัมผัสในชีวิตประจำวัน ให้ออกมาเป็นภาษาที่ผู้อื่นเข้าใจได้

2) ความรู้ระดับคนใน-คนนอก เป็นความรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันระหว่างคนใน ที่พยายามอธิบายความรู้ของตน ให้นักสังคมวิทยาที่เข้าไปศึกษา หรือสังเกตกิจกรรมภายนอก การสังเกตเพียงประการเดียว ย่อมทำให้ความรู้ที่ได้จากระดับแรกขาดหาย โดยเฉพาะในส่วนโครงสร้างหรือรากฐานที่รองรับปรากฏการณ์นั้นอยู่ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องพยายามเข้าถึงโครงสร้างผ่านการสัมภาษณ์และสื่อสารกับคนในเพื่อเข้าใจกลไกให้มากที่สุด

3) ความรู้ระดับคนนอก-คนนอก เป็นความรู้ที่ผู้ศึกษาสื่อสารตัวบทที่บันทึกการสังเกตในระดับจากระดับคนใน-คนนอกไว้ กับผู้อื่นในศาสตร์เดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมงาน ความรู้ระดับนี้มักพบในงานวิชาการเพื่อถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้ และอาจไม่สามารถบันทึกหรือกล่าวถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือความรู้จากระดับคนในได้สมบูรณ์

ในกรณีรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน สามารถแสดงตัวอย่างในกระบวนการเก็บข้อมูลได้ดังนี้

ตัวอย่างในทางปฏิบัติ

ระดับ 1	ความรู้ในระดับคนใน	เจ้าของประสบการณ์มีความรู้ ความเข้าใจเหตุการณ์ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ตนเองรู้สึกอย่างไร
ระดับ 2	ความรู้ที่สื่อสารจากคนในถึงคนนอก	1. ผู้สัมภาษณ์ถาม ตามกรอบการศึกษาคณะมนตรีสิทธิมนุษยชน 2. เจ้าของประสบการณ์ตีความประสบการณ์ของตนเอง ตอบผู้สัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเทปการสนทนา หรือบันทึกการสัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษร
ระดับ 3	ความรู้ระดับคนนอก สื่อสารกับผู้อื่น	ผู้สัมภาษณ์ส่งบทสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้จัดทำรายงานวิเคราะห์ สรุป และจัดการข้อมูล เกิดเป็นรายงานสิทธิมนุษยชน เพื่อสื่อสารกับรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ คนทำงานด้านสิทธิมนุษยชน

ความรู้ทั้งสามระดับดำรงอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สมมติให้เห็นว่าความรู้ระดับที่สาม มักเป็นความรู้ที่มีที่ทางและศักดิ์สิทธิ์กว่าความรู้ระดับที่หนึ่ง ทั้งๆ ที่ความรู้ทั้งสามระดับอาจใช้คำ หรือข้อความเดียวกัน เช่น การที่คนธรรมดาๆ เล่าว่า “ฉันถูกทุบตี” กับการที่ผู้เชี่ยวชาญระบุว่า “การทุบตีนี้เป็นการทารุณกรรม” มีน้ำหนักต่างกัน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าความรู้ระดับที่สามนั้นเป็นความรู้เชิง “วิชาการ” และความ “เป็นกลาง” ที่สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ศึกษาบุคคลธรรมดาสามัญ ซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ ความรู้ในระดับนี้จึงสามารถกำหนด หรือใช้เป็นมาตรฐานในการอธิบาย หรือตัดสิน ความเป็นจริงของเจ้าของประสบการณ์ได้ ความรู้จากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ มีผลต่อการรับรู้และอธิบายตัวตนของเจ้าของประสบการณ์อย่างมาก จะพบตัวอย่างว่าการตัดสินของผู้เชี่ยวชาญ ภายใต้กรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชน มีผลต่อความรู้ของเจ้าของประสบการณ์และการนิยามตนเองของเจ้าของประสบการณ์เป็นอย่างยิ่ง เช่น การที่นักสิทธิมนุษยชนนิยามเจ้าของประสบการณ์ว่า “เหยื่อ” การละเมิดสิทธิมนุษยชน มีผลต่อการรับรู้และการสร้างตัวตนของเจ้าของประสบการณ์ไม่ว่าเจ้าของประสบการณ์จะเห็นด้วยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การเล่าประสบการณ์ของหญิงพื้นเมืองชาวฮาวาย ‘อิ ที่ไม่รู้จักรการ “ข่มขืน” โดยสามี กับคนทำงานด้านสิทธิมนุษยชน “ . . . เมื่อผู้หญิงคนหนึ่งในกลุ่มเล่าว่าเธอถูกสามีบังคับมีเพศสัมพันธ์ หัวหน้านักลุ่มนั้นก็บอกขึ้นมาว่า นี่เป็นกรณีข่มขืน ผู้หญิงที่เล่าเรื่องชะงัก แล้วบอกว่า

ใช่แล้ว ฉันรู้สึกเหมือนถูกข่มขืน และผู้เล่าเรื่องได้เห็นประสบการณ์ของตนในรูปแบบต่างไปจากเดิม เมื่อมีการนิยามว่านี่คือ ‘การข่มขืน’ . . . ” (Merry, 2006b, pp. 42-43) การขีดกรอบนิยามในฐานะ “เหยื่อ” ทำให้เจ้าของประสบการณ์และผู้รับฟัง ประสบความยากลำบากในการแสดงมิติอื่นๆของชีวิต ที่นอกเหนือจากความเป็นเหยื่อ เพื่อเรียกร้องอ้างสิทธิในการได้รับการเยียวยา

การบันทึกความเป็นจริง และนำมาศึกษาต่อๆ กันไป มีความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างประสบการณ์ที่ผู้เล่าเรื่องหรือผู้ “ถูก” ศึกษาเล่า กับการตีความ การบันทึก และการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทระหว่างนักสังคมศาสตร์กับ “วัตถุ” ในการศึกษา (D. Smith, 1990, pp. 211-219, 1992, p. 91) ดังนั้นการศึกษาตัวบท ทั้งการวิเคราะห์วาทกรรม และภาษา ตลอดจนจนวนิธีการศึกษา เช่นการศึกษา “กรณีศึกษา” การเก็บข้อมูล ตลอดจน “วัฒนธรรม” และกระบวนการสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ใช้ศึกษาประสบการณ์ผ่านตัวบทโดยกระบวนการของสังคมศาสตร์ผ่านวาทกรรมและองค์กร ทำให้เกิดการทบทวนความรู้จากโลกประสบการณ์ โดยการจัดสรรอธิบายประสบการณ์ด้วยกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีโดยเลือกส่วนการสังเกต รายงาน และ นำเสนอโลกภายนอกตามวาทกรรมการสร้างความรู้ขององค์กรบนพื้นฐาน กรอบแนวคิด เพื่ออธิบายประสบการณ์ โดยเริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวคิดทางทฤษฎี หรือกรอบแนวทางการศึกษา ตามวาทกรรมที่กำหนดวิธีวิพากษ์ก่อน แล้วจึงค่อยออกไปหาโลกประสบการณ์เพื่อกำหนดวัตถุในการศึกษา

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นว่า ความรู้ระดับที่ 3 หรือความรู้ของผู้เชี่ยวชาญกระแสหลัก อาศัยการสร้างความรู้ที่ชอบธรรมที่เน้นความเป็น กลาง โดยการพยายามแยกผู้ศึกษาออกจากผู้ศึกษา และใช้วิธีวิพากษ์เพื่อป้องกันมิให้มีการปนเปื้อนของอคติ การเมือง และผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมวิพากษ์ว่าเป็นไปไม่ได้ อย่างไรก็ตาม วาทกรรมสิทธิมนุษยชนยังคงเน้นการสร้างความรู้ที่ชอบธรรม และเป็นวัตถุวิสัย เช่น กรณีการศึกษาเรื่องการทารุณกรรมทางเพศต่อผู้หญิงไทใหญ่ในระบบสหประชาชาติ อันเป็นความรู้กระแสหลัก ในแถลงการณ์ต่อสมัชชาแห่งสหประชาชาติ นาย Paolo Sergio Pirengo ผู้รายงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ด้านสถานการณ์ในประเทศเมียนมาร์ (2003) ได้กล่าวไว้ที่ย่อหน้า 31 เอกสาร A/58/219¹ ว่าเป็นการเข้าไปค้นหาความจริงว่า

. . . ผู้รายงานพิเศษเชื่อว่า ความน่าเชื่อถือในการสืบสวนกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยในสหภาพเมียนมาร์ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสืบหาความจริงด้วยความเป็นวัตถุวิสัยและองค์รวม ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญพิเศษจึงได้ใช้วิธีสืบหาสองวิธีคือ (ก) ทำการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ลี้ภัยอย่างอิสระในพื้นที่ต่าง ๆ ใน

¹ Interim Report of the Special Rapporteur of the Commission on the Human Rights on the situation of human rights in Myanmar

ประเทศไทย และ(ข) ทำการประเมินโดยอิสระในพื้นที่บางแห่งที่ทราบจากการวิจัยว่ามีปัญหาดังกล่าว และสร้างข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อกล่าวหาเหล่านั้น...คณะทำงาน และผู้เชี่ยวชาญพิเศษได้เดินทางมายังประเทศไทย. . . เพื่อรับฟังคำให้การโดยตรงจากผู้รอดชีวิตและผู้เห็นเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน และผู้อื่นซึ่งมีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์หรือบริบทดังกล่าว และเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากคณะทำงาน เพื่อให้มีข้อมูลพื้นฐานเพียงพอ . . . (Pirenho, 2003, para. 37)

จากการทำงานของผู้รายงานพิเศษ พบว่าวาทกรรมสิทธิมนุษยชนให้ความสำคัญกับความรู้ที่ต้องการความเป็นกลางและความไม่เกี่ยวข้องของผู้ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ การเมือง และความรู้ลึกร่วมทุกข์สุข และการดำเนินการโดยคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับผู้เสียหายเพื่อสร้างความจริงที่เป็นที่ยอมรับ เช่น จะต้องสามารถ สรุปภาพรวมเหตุการณ์นั้นได้เป็นสากล (Generalization) ดังนั้นในรายงานหรือการตรวจสอบของ UN จึงมุ่งมั่นที่จะแสวงหาวอย่างการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นตัวแทนชาติพันธุ์ต่างๆได้มากที่สุด (Pirenho, 2003, para. 38 & 39) ในขณะที่การเมืองของการสร้างความรู้แบบมีตำแหน่งแห่งที่ในรายงานสิทธิมนุษยชน เป็นไปเพื่อยุติการบาดเจ็บ ล้มตาย และการสูญเสีย ผู้จัดทำรายงานสะท้อนว่า ในขณะที่มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ**ใบอนุญาตข่มขืน** เชื่อว่า “เรื่องแบบนี้เป็นเรื่องความเป็นความตาย เราเข้าไปวันหนึ่งก็มี case มากขึ้น ไม่อยากให้ . . . คนตายกันมากมายแล้วค่อยมาขึ้นศาล ทุกวันนี้มีแต่คนมาตรวจสอบว่าจริงหรือเปล่า แต่ไม่เห็น [ชื่อองค์กรระหว่างประเทศ] แก้ปัญหาอะไรเลย” (สัมภาษณ์ นางจำมตอง 5 พฤษภาคม, 2547)

เช่นเดียวกับสมิท แคทลีน บี. โจนส์ (Jones, 1992) เสนอว่า อำนาจในการศึกษาและตีความในการศึกษาวิจัยกระแสหลักที่เป็นเสมือนส่วนหนึ่งของระบบปีตาธิปไตยเป็นนั้นมักจะเป็นการตีความโดยคนนอกที่เป็นผู้ที่สามารถ“สร้าง” ความเป็นจริง จากการศึกษาผู้อื่น นอกจากนั้นความชอบธรรมในการศึกษาดังกล่าวได้มาจากการพยายามเทียบเคียงเหตุการณ์เข้ากับโดยสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาชุดหนึ่ง และผู้ศึกษาทำหน้าที่พิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นตามเกณฑ์นั้น ดังนั้นเพื่อสร้างอำนาจและความชอบธรรมในการศึกษา หรือในการพิจารณา “ความชอบธรรม” ทั่วไป ผู้ที่ทำหน้าที่ศึกษาและตัดสินในกระแสหลักต้องยึดเฉพาะกฎเกณฑ์และแยกตัวออกจากการศึกษา โดยใช้มุมมองที่เป็นกลาง มีระยะห่าง และวางตัวเหนือปัญหา โจนส์ยังกล่าวว่ามุมมองด้านกฎหมายและเหตุผล (Rational-legal) เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการตัดสินที่ต้องอิงกฎเกณฑ์นั้นจำเป็นต้องลดระดับความหลากหลายของเหตุการณ์เพื่อให้เข้ากับกฎ (Jones, 1992, p. 143) เพื่อใช้เป็นมาตรวัดในกรณีที่เกิดความขัดแย้ง การตัดสินหรือการศึกษาดังกล่าวไม่จำเป็นคำนึงถึงความแตกต่าง หรือบริบทของสถานการณ์หรือผู้ถูกศึกษาเพราะถือว่าทุกคน

เหมือนกันหมด และทุกคนสามารถ(ถูกบังคับ)ใช้(ภายใต้)กฎเกณฑ์เดียวกันได้ การสร้างความรู้ กระแสหลัก จึงให้อำนาจความรู้ที่แยกขาด ไม่มีตำแหน่งแห่งที่ และไม่มีจุดยืน เช่นความรู้จากผู้เชี่ยวชาญมากกว่า การสร้างความรู้จากจุดยืนของคนใน หรือการสื่อสารความรู้ระหว่างคนในสู่คนนอก โดยตรง เช่น ผ่านการสัมภาษณ์ และคำให้การ

การให้น้ำหนักของความรู้มีผลต่อความน่าเชื่อถือของรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ดำเนินการโดย “คนใน” หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา การเคลื่อนไหว นั่นคือการสร้างความรู้ของคนใน ที่มีจุดร่วม หรือการเชื่อมร่วมกับผู้เสียหาย มักถูกตั้งคำถามเรื่องความชอบธรรม หากไม่สามารถสร้างรายงานที่ตรงตามมาตรฐานระหว่างประเทศ เช่นการปฏิบัติตามคู่มือการทำรายงาน เก็บข้อมูล รวบรวมหลักฐาน และนำเสนอข้อมูล โดยใช้วิธีวิทยาแบบวัตถุวิสัยในฐานะคนใน ความรู้ที่ได้ก็จะไม่ได้รับความเชื่อถือ หรือหากจะทำรายงานที่น่าเชื่อถือ อาจจะต้องปกปิดว่าตนเองเป็นคนใน ด้วยการส่งข้อมูลให้หน่วยงานที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานที่เป็น กลาง เป็นผู้ดำเนินการแทน ทั้งๆ ที่ ตำแหน่งแห่งที่ของคนใน คือคนที่ใกล้ชิดข้อมูลมากที่สุด และเป็นตำแหน่งที่ทฤษฎีจุดยืนสตรีนิยม เห็นว่าเป็นตำแหน่งที่ดีกว่าการสร้างความรู้จากคนนอก

1.2 ตัวบทกับตำแหน่งแห่งที่แบบสากล

การศึกษาตัวบทโดยไม่ระมัดระวังทำให้เกิดสภาวะเสมือนตัวบทสามารถข้ามเส้นพรมแดน ความเฉพาะเจาะจงของเวลาและสถานที่ โรโรธี สมิทกล่าวว่า

The materiality of the text and its indefinite replicability create a peculiar ground in which it can seem that language, thought, culture, formal organization have their own being outside lived time and the actualities of people's living-other than as the latter become objects of action or investigation from within the textual. . . . (D. Smith, 1992, p. 93)

ดังนั้นเมื่อตัวบทสามารถข้ามพรมแดนได้โดยไม่จำกัด ดูเหมือนว่าตัวบท ภาษา ความคิด องค์การ วัฒนธรรม เป็นส่วนที่แยกขาดและไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน ทั้งที่จริงๆ แล้ว สิ่งเหล่านี้ทำให้ชีวิตจริง ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นวัตถุเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์ผ่านตัวบท โดยลบล้าง ลดทอนปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่เบื้องหลังความซับซ้อนในโลกของชีวิตจริง ข้อท้าทายของการศึกษาตัวบทในฐานะตัวแทนของชีวิตจริง แตกต่างจากการศึกษาชีวิตจริงและสร้างตัวบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อตัวบทในฐานะตัวแทนของชีวิตจริง ได้รับอิทธิพลจากวิธีวิทยา ไวยากรณ์ และกฎที่มีได้ปรากฏตัวในการสร้างตัวบท เช่น การถอดเทปการสัมภาษณ์ ในระดับปกติจะไม่สามารถแสดงอารมณ์ น้ำเสียง ท่าทาง บรรยากาศ ขณะทำการสัมภาษณ์ได้ การอ่านบท

สัมผัสภาษาที่ได้รับการถอดเทปมา จึงเป็นการดึงเอาส่วนหนึ่งของชีวิตมาแช่แข็งไว้ในบันทึกสัมผัสภาษา นอกจากนั้น บทสัมผัสภาษา หรือบันทึกจากผู้สังเกตการณ์สามารถนำมาใช้กับกรอบทฤษฎีได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงบริบทเบื้องหลัง ทำให้ไม่เห็นความซับซ้อน ความไม่ลงรอย และความไม่เรียบเนียนที่จะนำเรื่องของผู้หญิงในบริบทหนึ่ง ข้ามไปยังอีกบริบทหนึ่งได้โดยง่าย

ใน What Can She Know? : Feminist Theory and the Construction of Knowledge Lorraine Code (Code, 1991) ตั้งคำถามกับการสร้างความรู้แบบ “S knows that p” หรือ ประธานรู้จักคน ในฐานะแม่แบบของการแสวงหาความรู้กระแสหลักทางสังคมศาสตร์ที่มีความเป็นมายาวนาน กับการสร้างความเป็นองค์ประธานในการสร้างความรู้ของผู้หญิง ภายใต้ความเชื่อว่าความรู้จากระบบดังกล่าวปราศจากคุณค่า เป็นกลาง และเป็นอิสระจากบริบท หรือรากเหง้าทางสังคม จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นความรู้ที่ปราศจากตำแหน่งแห่งที่ ผู้หญิงหรือแม้กระทั่งคนชายขอบมักรู้สึกว่ ความรู้นั้นไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงแห่งเพศสภาพของตน โคดจึงเสนอว่าควรใช้ความไม่ลงรอยนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการวิพากษ์การสร้างความรู้กระแสหลัก ที่ไม่เห็นความสำคัญของเพศสถานะของผู้ศึกษาและปกปิดอิทธิพลของเพศชายในกระบวนการสร้างความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ได้รับการยอมรับ โคดเสนอว่าหากเราจะต้องศึกษามนุษย์ในฐานะ “สิ่งที่ศึกษา” ความรู้แบบ “S knows that p” จะต้องมีกระบวนการศึกษาต่างจากการศึกษาวัตถุสิ่งของ เช่น ในการศึกษามนุษย์ เราไม่สามารถบริหารความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับสิ่งที่ศึกษาได้เช่นเดียวกับการศึกษาวัตถุ การบอกว่า “เสื้อสีชมพู” กับ “คนเสื้อสีชมพู” ในบริบทการเมืองปัจจุบันของประเทศไทย ทำให้ได้รับความรู้ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับการวิพากษ์สังคมศาสตร์กระแสหลักของนักทฤษฎีญาณวิทยาสตรีนิยมอื่นๆ หนึ่งในกรอบแนวคิดที่ปิดกั้น ขัดขวาง และสร้างความเป็นรองให้การสร้างความรู้จากประสบการณ์จริงโดยไม่อาศัยการกรอบวิเคราะห์จากสถาบันอีกประเด็นหนึ่ง นอกจากการตั้งคำถามการเปลี่ยนประสบการณ์เป็นตัวบท ก็คือ ญาณวิทยา และวิธีวิทยาที่กำหนดการสร้างความรู้ที่ขอบธรรมของกระแสหลัก ที่ทำให้การศึกษาโดยที่ผู้ศึกษามีความเกี่ยวข้องกับการศึกษานั้นอย่างแยกขาดไม่ได้เป็นความรู้ที่เป็นอื่น “But the standpoint of women locates the knowing subject in the actual, before the differentiation between subjective and objective-a conceptualization of objectifying institutions” (D. Smith, 1992, p. 93) “The project of inquiry from the standpoint of women is always reflexive. Also, it is always about ourselves as inquirers-not just our personal selves, but our selves as participants.” (D. Smith, 1992, p. 94) และไม่ใช่จุดยืนที่แยกผู้ศึกษาออกจาก

บุคคลที่ศึกษาแบบจุดยืนที่มีระยะห่างของอาร์คิมิดีส¹ ทั้งยังพยายามไม่แบ่งขั้วว่าเป็นคนใน/คนนอก “Not much insider/outsider but participants” (D. Smith, 1992, p. 96)

เนื่องจากในกระบวนการสร้างความรู้กระแสหลักผู้หญิงทำหน้าที่ประสาน หรือเข้า/ออกระหว่างกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม กับนามธรรมตลอดเวลา เช่นการดูแลคนในครอบครัว กับงานวิชาการ หรือการคิด ต่างกับบทบาทของผู้ชายที่มีบทบาทเชิงเดี่ยว ในฐานะเป็นผู้สร้างความรู้ในระบบนามธรรม เป็นนักคิด ดังนั้นสมิทจึงเสนอว่า จุดยืนของผู้หญิงไม่แยกได้ขาดจากโลกประสบการณ์ การศึกษาตัวบทที่ถ่ายทอดเป็นเอกสารโดยผู้ศึกษา จนถึงผู้เชี่ยวชาญทางสังคมศาสตร์ (หรือในที่นี้คือผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน) อาจละเลยตำแหน่งแห่งที่พื้นที่ฐานที่สุดคือ ร่างกาย ร่างกายที่มีเพศ สามารถดำเนินกิจกรรม มีความรู้สึก มีประสบการณ์ สามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่น และ สิ่งอื่นๆ นอกเหนือจากตนเอง เช่น การประกอบสร้างทางสังคม หรือวาทกรรม ที่มีผลทำให้เจ้าของประสบการณ์มีประสบการณ์เช่นนั้น การศึกษาจึงใช้ตำแหน่งแห่งที่ของคนที่มีตัวตนในชีวิตประจำวันจริงๆ เพื่อสำรวจและแสดงให้เห็นส่วนของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มองไม่เห็นและองค์กร (หรือวาทกรรม) ที่จัดการชีวิตและประสบการณ์โดยที่เจ้าของประสบการณ์อาจมองไม่เห็น (D. Smith, 1992, pp. 91-92)

การวางตำแหน่งการวิเคราะห์ไว้ที่ประสบการณ์ที่ยึดโยงกับร่างกายที่มีเพศ/เพศสภาพ ทำให้สามารถวิพากษ์การสร้างความรู้โดยไม่ตกอยู่ภายใต้ความท้าทายของแนวโน้มการเป็นสัมพัทธนิยม (Relativism) ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ได้เป็นการยึดติดกับสสารัตถนิยมอย่างเคร่งครัด เพราะร่างกายที่มีเพศ/เพศสภาพเป็นเหมือนสปริงบอร์ด เพื่อก้าวไปตั้งคำถามกับการสร้างความรู้ระดับสถาบัน ความรู้นามธรรม ที่เหนือกว่าต่อไปอีกระดับหนึ่ง และทำให้ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ประสบการณ์สามัญ ได้กลับมามีบทบาทอีกครั้ง

นอกจากนั้น การแบ่งแยกผู้ศึกษา/สิ่งที่ศึกษา ให้เป็นอิสระอย่างสิ้นเชิงย่อมเป็นไปได้ นอกจากนั้นมนุษย์ยังผูกพันกับบริบททางเพศสถานะ ประวัติศาสตร์และสังคม การศึกษามนุษย์จึงต้องคำนึงถึงตำแหน่งแห่งที่ของผู้ที่เราศึกษา โดยเฉพาะการสร้างความรู้จากผู้หญิงและโดยผู้หญิง ที่ปัจจุบันยังมีพื้นที่อยู่ห่างจากศูนย์กลาง จำเป็นต้องให้ความสำคัญและยอมรับตัวตนและประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นพิเศษ เพราะความรู้ของผู้หญิงมักถูกปฏิเสธอยู่แล้วจากการ

¹ จุดยืนที่มีระยะห่างแบบอาร์คิมิดีส เป็นอุปมาแสดงถึงตำแหน่งแห่งที่ที่แยกขาดจากวัตถุ หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาโดยสิ้นเชิง เนื่องจากอาร์คิมิดีส (Archimedes) เป็นผู้คิดค้น กฎของคาน้ำจืด โดยกล่าวว่า “Give me a place to stand and I will move the Earth” ซึ่งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การเคลื่อนย้ายโลกโดยคาน้ำจืด ยิ่งระยะห่างระหว่างคาน้ำจืดกับวัตถุที่จะเคลื่อนย้ายมากขึ้นเท่าใด คาน้ำจืดก็จะมีกำลังมากขึ้นเท่านั้น หรืออาจสรุปได้ว่า หากจะจัดโลก ต้องแยกขาด อยู่

สร้างความรู้กระแสหลัก โคดย้ำว่า การที่ผู้หญิงชายขอบไม่มีสิทธิมีเสียงในการสร้างความรู้ที่ได้รับ การยอมรับ เชื่อถือ รวมทั้งประสบการณ์ของเธอถูกปฏิเสธ อย่างสม่ำเสมอ เป็นผลให้พวกเธอต้องได้รับการเสริมพลัง และผู้ที่ศึกษาผู้หญิงกลุ่มนี้ ต้องมีความสามารถในการรับฟังอย่างเข้าใจและใส่ใจ ในกรณีนี้ย่อมมี “การเมือง” ความเห็นอกเห็นใจ เข้ามาด้วย ปรัชญาการณีนี้นักพบบอยเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์นำเสนอความจริงของตน ซึ่งมักถูกกลุ่มผู้กุมอำนาจโต้กลับด้วยการนำเสนอหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า ทำให้ผู้ถูกข่มเหงรู้สึกต่ำต้อยลงกว่าเดิม นานๆ เข้าก็จะเริ่มไม่เชื่อมั่นใน “ความจริง” ของตน

สตรีนิยมกับอิทธิพลในการศึกษาเรื่องเล่า

เนื่องจากทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมให้ความสำคัญต่อการศึกษาและวิพากษ์ความเป็นกลาง ความมีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และความเป็นการเมืองในการสร้างความรู้ รวมถึงการใช้ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิง เป็นพื้นฐานในการสร้างความรู้ วิธีที่สามารถทำให้เกิดการศึกษาประสบการณ์ที่แตกต่างของผู้หญิงและคนชายขอบอย่างชัดเจนที่สุด คือการให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้สร้างความรู้ของตนเอง ผ่านสร้างประสบการณ์ของตนเองขึ้นมาใหม่ด้วยการใช้เรื่องเล่า (Narratives) รูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นการตัดทอน ลบเลือน อำนาจที่กระทำต่อการสร้างความเป็นองค์ประธานในการสร้างความรู้ เป็นการให้อำนาจผู้เล่าเรื่องได้นิยามประสบการณ์ เลือกรอบการเล่าเรื่อง วิธีการนำเสนอและกำหนดความเป็นจริงด้วยตนเอง โดยปฏิเสธการใช้ “วัตถุวิสัย” เข้ามาเป็นเครื่องทำให้กระบวนการสร้างความรู้ “สะอาด” โดยการให้ผู้ศึกษาแยกตัวออกในฐานะผู้สังเกตการณ์คนนอก และการไม่มีตำแหน่งแห่งที่ ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าผู้วางตัวอยู่นอกประเด็นที่ศึกษาเพื่อป้องกันความไม่เป็นกลาง เป็นผู้ที่มีอำนาจสร้างความรู้ที่ขอบธรรม

การเล่าเรื่องโดยเจ้าของประสบการณ์จึงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เพื่อแสดงให้เห็นความรู้ที่ถูกลบเลือน บดบัง หรือกดทับ ดังที่ ซิดดอนนี สมิท และ จูเลีย วัตสัน (S. Smith & Watson 1992, p. xxx; S. Smith, 2006, p. 163) กล่าวถึงบทบาทงานเขียนโดยเฉพาะอัตชีวประวัติในฐานะการต่อต้านอำนาจอาณานิคมว่า การเขียนเป็นการแสดงออกโดยการตั้งคำถามและสำรวจสถานการณ์ที่ทำให้อัตลักษณ์บางอย่างถูกลบหายไป¹ การเขียนและการเล่าเรื่องของตนเอง นอกเหนือจากการกำหนดด้วยวาทกรรมสิทธิมนุษยชน จึงเป็นการต่อรองต้านทานกับอำนาจที่จะพยายามแช่แข็ง และตัดทอนอัตลักษณ์ ประสบการณ์ของผู้รอดชีวิต ให้เป็นเพียงเรื่องเล่าที่ใช้

¹“For the colonial subject, the process of coming to writing is an articulation through interrogation, a charting of the conditions that have historically placed her identity under erasure.” (S. Smith & Watson, 1992, p. xxx)

เป็นพยานบุคคล และถูกลดทอนสภาพความซับซ้อนของปัญหา ซึ่งจะแสดงให้เห็นตัวอย่างรูปธรรมในบทที่ 4 ต่อไป นอกจากนั้นการเล่าเรื่องยังมีบทบาทด้านการเยียวยาตนเอง จากการพยายามเปลี่ยนจิตสำนึกให้เป็นไปในแบบที่อำนาจาภกรรมต้องการ เป็นการประเมินค่าของตนเอง (Self-Valuation) เพื่อต่อต้านอาณานิคมภายในและการกำหนดนิยามจากคนนอกที่ใช้อำนาจของการสร้างความรู้ เพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของผู้อื่น (Collins, 2004, p. 107) การเล่าเรื่องและการใช้เรื่องเล่าจึงเป็นเครื่องมือทางญาณวิทยาเพื่อ แสดงให้เห็นสิ่งที่ความรู้กระแสหลักละเลยและไม่กล่าวถึง

นอกจากนั้นมุมมองสตรีนิยมยังได้ตั้งคำถามกับ “ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ” ที่แท้จริงในงานที่มีการ “ถ่ายทอดเสียง” ของผู้อื่น ซึ่ง Ponia Towska (Towska, quoted in Sommer, 1999, p.139) และ จูดี สเตยซี (Stacey, 1991) เสนอว่าแท้จริงแล้ว ใครที่เป็นองค์ประธาน และเป็นผู้ที่มีบทบาทแท้จริงภายใต้ชนบทวิชาการนอกจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้นำเสนอประเด็น สัมภาษณ์เสียงจากผู้อื่นเพื่อนำมาเล่าเรื่องที่สนับสนุนงานทางวิชาการของตนเอง นอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการยอมรับก็คือผู้ที่ชื่ออยู่บนปกหนังสือเท่านั้น แคทลิน บี โจนส์ (Jones, 1992, pp. 189-192) เองก็กล่าวว่าผู้ที่มีอำนาจในการสร้างความเป็นจริง (Authority) เป็นคนที่สามารถพูดแทน ดำเนินการแทน หรือตีความแทนผู้อื่น นอกจากนั้นยังกล่าวว่ามีนักสตรีนิยมจำนวนไม่น้อยเชื่อมโยง “ผู้มีอำนาจ”-องค์อธิปัตย์-ความเป็นชายไว้ด้วยกัน ดังนั้นนักสตรีนิยมจึงพยายามหลีกเลี่ยงการตั้งตัวเป็น “ผู้มีอำนาจ” เสียเอง เพราะไม่ต้องการย่อรอยความผิดพลาดที่ประณามปิตาธิปไตยไว้

1.1 การเล่าเรื่องและนัยสำคัญของเพศสภาพต่อการสร้างและรับฟังเรื่องเล่า

การศึกษาประสบการณ์ตรงและความสำคัญของชีวิตประจำวันที่กำลังไปด้วยเพศและเพศสภาพ บนพื้นฐานการสร้างความรู้ด้วยทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม ทำให้สามารถสร้างความรู้ บนพื้นฐานที่แตกต่างจากระบบการให้คุณค่าแบบปิตาธิปไตย แม็กด้า เกียร์ เลวิส (Lewis, 1993) ได้ศึกษาการเมืองว่าด้วยความเจ็บของผู้หญิงใน *Without a Word: Teaching Beyond Women's Silence* (1993) และเสนอมุมมองที่น่าสนใจในการตีความความเจ็บซึ่งต่างจากมุมมองแบบปิตาธิปไตย เนื่องจากมุมมองของผู้หญิงเป็นมุมมองที่ไม่สามารถอธิบายและทำความเข้าใจได้จากมุมมอง/วาทกรรม/ภาษาของผู้ชายดังนั้นการเลือกที่จะพูด หรือเลือกที่จะเจ็บจึงเป็นพลังและการก่อร่างความเป็นองค์ประธานของผู้หญิง การพูดมิได้หมายถึงชัยชนะเสมอไป แต่บางครั้งความเจ็บ ก็ได้แสดง ให้เห็นความบกพร่องของวาทกรรม และภาษาที่เป็นอยู่ที่ไม่สามารถรองรับสิ่งที่ผู้หญิงต้องการสื่อออกมา

ในขณะเดียวกันความรู้ที่ดำรงอยู่ชั่วขณะ และขึ้นอยู่กับการบริบทเฉพาะเช่นการมีผู้รับฟัง และวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่าง เป็นการสร้างความเคลื่อนไหวและพลวัตให้ตัวตนของผู้เล่า และเป็นอำนาจของผู้เล่าเรื่องที่เล่าโดยเลือกผู้ฟัง ในขณะเดียวกัน การเล่าเรื่องต่อสาธารณะ ก็เป็น

ประเด็นที่มีความเสี่ยง (Crisis of Reference) เพราะผู้เล่าเรื่องไม่สามารถคาดหวังว่าผู้ฟัง ซึ่งไม่ได้มีประสบการณ์ร่วม ในการเป็นผู้ผ่านเหตุการณ์จะสามารถทำความเข้าใจเรื่องเล่าของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ความเสี่ยงที่ผู้วิพากษ์วิจารณ์ หรือผู้ฟังมีอำนาจเหนือในการตีความเรื่องเล่ามากกว่าผู้เล่า ทั้งยังมีความเสี่ยงต่อการถูกแซะเชิงอัตลักษณ์ (Hesford, 2004) นักมานุษยวิทยาสตรีเช่นฟิโอนา รอส (Ross, 2001) และฟรานเชสกา เดคลิช (Declich, 2001) ต่างก็วิพากษ์การรับฟังเรื่องเล่าและคำให้การของผู้หญิงที่ผ่านความรุนแรงประเภทต่างๆ ว่า การรับฟังเรื่องของผู้หญิงต้องใช้ความละเอียดอ่อนเป็นพิเศษและใช้ “มาตรฐาน” ที่แตกต่าง ดังนั้น การใช้ “มาตรฐานสากล” เพียงมาตรฐานเดียวก็อาจทำให้เข้าใจสภาพของผู้หญิงเหล่านั้นคลาดเคลื่อนไปได้

เดคลิช (Declich, 2001) ศึกษารูปแบบความทรงจำเกี่ยวกับสงครามของสตรีในโซมาเลียเกี่ยวกับสงครามและเห็นว่า ความรุนแรงต่อหญิงและชายมีรูปแบบที่แตกต่าง ทั้งยังมีประเด็นเรื่องการเปิดเผย หรือไม่เปิดเผยความทรงจำนั้นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและทางเพศภาวะ (Gender) แม้ว่าโดยทั่วไปผู้คน จะมองว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่เปิดเผยได้ และควรเปิดเผยต่อสาธารณะเพื่อเป็น “ทุนเชิงสัญลักษณ์” (Symbolic capital) ของกลุ่มดังกล่าวโดยรวม แต่ความทรงจำเกี่ยวกับสงครามของผู้หญิงเป็นเรื่องที่ซ้อนทับระหว่างความรุนแรงและเรื่องที่ไม่ควรเปิดเผยในสังคม เช่นเรื่องเกี่ยวกับเพศ การข่มขืน การถูกฝ่ายตรงข้ามละเมิดทางเพศในสงคราม ดังนั้นผู้หญิงจำนวนมากจึงเลือกที่จะปฏิเสธ หรือเงียบเมื่อถูกถามเกี่ยวกับความรุนแรง แม้ว่าเธอจะประสบความรุนแรงจริง ทำให้ความทรงจำของผู้หญิงไม่ถูกผนวกเข้าไปเป็นความทรงจำของสังคม อนึ่งการศึกษาเรื่องเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรุนแรงจากการสู้รบของผู้หญิงที่ประสบความรุนแรงทางเพศ กับผู้ชายที่ได้รับการทรมานทางร่างกายก็มีนัยยะที่แตกต่างกันด้วย “ผู้ชายสามารถเล่าเรื่องได้ถูกแบบแผนที่จะได้รับการช่วยเหลือมากกว่า ได้แก่การสะกดกลั่นอารมณ์ความรู้สึก เพียงอธิบายว่าอะไรเกิดขึ้นบ้าง บอกว่าเขาได้รับผลกระทบและต้องการความช่วยเหลืออย่างไร” (Declich, 2001, p. 166) ส่วนผู้หญิงนั้นมักไม่เล่าเรื่องของตนเองออกมาตรงๆ และไม่มี ความชัดเจนว่าต้องการความช่วยเหลืออย่างไร “ ดังนั้นในกระบวนการสร้างมูลค่าจากความทุกข์ร้อน (Commodization of despair) จึงเป็นเรื่องเล่าที่มีมูลค่าทางความช่วยเหลือต่ำ” (Declich, 2001, p. 162, p. 167) การทำงานของนักสิทธิมนุษยชนมักไม่ค่อยคำนึงถึงประเด็นดังกล่าวและมองดังที่เดคลิชกล่าวว่ามีผู้เชื่อกันว่าความรุนแรงทุกอย่างเป็นเรื่องที่เล่าได้และสมควรเล่า ดังนั้นผู้ที่เงียบและนิ่งเฉยต่อการเข้าร่วมกระบวนการแปรความรุนแรงเป็นการเมือง เนื่องจากบริบททางเพศภาวะ อาจถูกมองว่าเป็นผู้ที่ไม่ผ่านพ้น ไม่เข้มแข็ง หรือไม่ได้รับการชื่นชมเท่ากับผู้หญิงที่กล้าเปิดเผย (Declich, 2001, p. 162)

เมื่อวิเคราะห์ด้วยมุมมองเชิงเพศสภาพแล้ว เรื่องที่ไม่สามารถเล่าได้ของผู้หญิงนั้น เป็นเรื่องที่สังคมหรือชุมชนถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอายสำหรับตัวเธอเอง และสำหรับครอบครัว

ชุมชนและสังคมที่ไม่สามารถปกป้องผู้หญิงจากความรุนแรงที่ฝ่ายตรงข้ามในสงครามกระทำไว้ ทั้งในฐานะที่เธอเป็นผู้หญิงและเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง ดังนั้นในกรณี ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างการสู้รบที่เกิดขึ้นกับหญิงและชายการที่เรื่องเล่าหรือประวัติศาสตร์ บอกเล่าใดจะถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชุมชนและสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่าและการตัดสินใจความทรงจำนั้นๆ ว่าชุมชนนั้นมีความเข้าใจเรื่องบทบาทและความคาดหวังเกี่ยวกับเพศภาวะอย่างไร เมื่อชุมชนเห็นว่าความทรงจำที่เกี่ยวกับเพศหญิงไม่ควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับการข่มขืน เพราะเป็นเรื่องน่าอับอาย ความเชื่อนี้ก็จะถูกถ่ายทอดไปสู่ผู้หญิงและคนอื่นๆ ในชุมชนให้พยายามปกปิด สุดท้ายก็จะเป็นความทรงจำที่ถูกลืมในที่สุด ในทางตรงกันข้าม การเผชิญความรุนแรงทางกายภาพเช่นถูกทรมาน ทรมาณของผู้ชาย ที่ถือว่าความทรงจำที่แสดงถึงความ เป็นวีรบุรุษ จะเป็นเพียงเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรุนแรงแบบเดียวที่ถูกผนวกเข้าเป็นเรื่องราวของชุมชนและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับความรุนแรง (Declich, 2001, p. 172)

กรณีข้างต้นที่เดคลิชถือว่าเรื่องความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศในช่วงความขัดแย้ง หรือความรุนแรงทางเพศในฐานะเครื่องมือในการสงคราม อาจทำให้ เรื่องที่เล่าไม่ได้เล่าได้มากขึ้น โดยใช้วาทกรรมสิทธิมนุษยชนและความรุนแรงต่อสตรี การแปลงความขมขืนเป็นต้นทุนพบได้แพร่หลาย ในการดำเนินการทางการเมือง การจัดทำรายงานสิทธิมนุษยชน อย่างน้อยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เฉพาะประเทศสหภาพเมียนมาร์/พม่า ประเทศเดียว ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์แทบทุกกลุ่ม ทั้งไทยใหญ่ กะเหรี่ยง คะเรนยี และมอญ แม้กระทั่งนักศึกษา นักการเมือง และนักกิจกรรมหญิงที่เป็นชาวพม่าเองก็ผลิตรายงาน เรื่องเล่าวรรณกรรมเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศในฐานะเครื่องมือทางการเมืองและเครื่องมือในการสงครามออกมาอย่างแพร่หลาย แล้วใช้รายงาน วรรณกรรมต่างๆ เพื่อการรณรงค์ระดับโลก เป็นสัญญาณว่ายุคสมัยแห่งความเจ็บปวดกำลังเปลี่ยนไป ผู้หญิงได้รับโอกาสให้เล่าเรื่องมากขึ้น ตราบใดที่พื้นที่เธอเล่า หรือรายงานที่ถ่ายทอดการละเมิดของเธอนั้น ยังคงหนีบยืมโครงเรื่องมาจากความคาดหวังของวาทกรรมที่กำกับเรื่องเล่าสิทธิมนุษยชน เรื่องเล่าสามารถช่วยให้ผู้หญิงบางคนได้ลี้ภัยในประเทศที่สาม ได้รับการเยียวยาและช่วยเหลือตามทรัพยากรที่มีอยู่ ถ้าเรื่องเล่านั้นได้รับการดัดแปลงอย่างเหมาะสมให้สามารถทำหน้าที่เช่นเดียวกับเรื่องเล่าสิทธิมนุษยชนอื่นๆ จากที่อื่นๆ ทั่วโลก ที่อยู่ในกรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชน

รอส (Ross, 2001) เองก็ได้กล่าวถึงความ"ไร้สมรรถภาพ" ในการฟังเรื่องความรุนแรงจากการเหยียดผิวจากผู้หญิงในช่วงห้าสัปดาห์แรกของการให้การต่อคณะกรรมการเพื่อการค้นหาความจริงและไกล่เกลี่ย (Truth and Reconciliation Commission) ในแอฟริกาใต้ หลายครั้งที่คำให้การต่อสาธารณะของผู้หญิงเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยเข้าข่าย"ความรุนแรง" ที่กำหนดไว้โดยคณะกรรมการ แม้ว่าจะมีผู้หญิงให้การถึง 58 เปอร์เซนต์ แต่เพียง 13 เปอร์เซนต์เท่านั้นที่ผ่าน

การคัดกรองให้เป็นความรุนแรง (Ross, 2001, p. 253) การให้การของผู้หญิงมักจะเกี่ยวกับความรุนแรงที่ครอบครัว ลูก หรือญาติ ประสบ แต่มักไม่ค่อยให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องของตนเอง นอกจากนั้นการให้การของผู้หญิงยังมีตำแหน่งแห่งที่ของประสบการณ์จากครอบครัวและบ้านเรือน รวมทั้งการที่ผู้หญิงไม่นิยามนิยามตัวเองว่าเป็น “นักเคลื่อนไหว” แต่นิยมเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ที่บ่งชี้ได้ว่าเธอเป็นนักเคลื่อนไหว (Ross, 2001, p. 266)

จากการศึกษาทั้งสองประการบ่งชี้ชัดเจนว่าการรับฟังคำให้การอย่างไม่มีมุมมองด้านมิติหญิงชายเป็นพื้นฐานชั้นต่ำ โดยมีพักต้องอาศัยมุมมองสตรีนิยมสามารถทำให้มองภาพความรุนแรงเพี้ยนไป เนื่องจากการจัดการ และเล่าเรื่องความรุนแรงของผู้หญิงมีลักษณะแตกต่างจากที่สังคมกระแสหลักคาดหวัง ดังนั้นการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ในแง่มุมของผู้หญิงจึงควรใช้อาศัยมุมมองสตรีนิยมเพื่อมิให้เกิดการประมาณการต่ำเกินไป หรือ เกิดสภาพที่ผู้มีส่วนรวมในการศึกษาเกิดสภาพกระอักกระอ่วนใจที่จะต้องเล่าเรื่องเพื่อแลกกับ “ทุนเชิงสัญลักษณ์” ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพวกเขากายหลังโดยที่นักวิจัยอาจไม่รู้

1.2 สตรีนิยมกับการขับเคลื่อนประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิง

จัตตา เอ็ม โจอาคิม (Joachim, 2007, chap. 3) ใน Agenda Setting, the UN and NGOs: Gender Violence and Reproductive Rights ทบทวนประวัติศาสตร์บทบาทการเคลื่อนไหวขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ เพื่อผลักดันประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิงในเวทีนานาชาติ การเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นหลังจากการแนวทางใหม่ขององค์การสหประชาชาติ ยอมรับมติปฏิญญาว่าด้วยการกำจัดความรุนแรงต่อสตรีทุกรูปแบบ (Declaration on the Elimination of All form of Violence against Women) เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2536 ปฏิญญานี้เป็นพื้นฐานของการเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชนรากหญ้า และระดับชาติ หลังจากนั้นเพียงหนึ่งปี พ.ศ. 2537 กองทุนเงินเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) ประกาศเปลี่ยนทิศทางด้านประชากรเป็นเน้นด้านสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์และสุขภาพ แทน การควบคุมประชากร ความเปลี่ยนแปลงในประเด็นหลัก ด้านความรุนแรงต่อสตรี และด้านสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ทำให้เกิดพื้นฐานวาทกรรมใหม่สำหรับการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเอกชนด้านสตรี ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับโลก

กว่าจะมาถึงการเคลื่อนไหวในจุดดังกล่าว ที่ประเด็นความรุนแรงทางเพศต่อสตรีเป็นประเด็นสาธารณะเกิดจากการขับเคลื่อนความรู้ของนักสังคมศาสตร์และนักกิจกรรมทางสังคมสายสตรีนิยม ช่วงทศวรรษที่ 80 ที่เริ่มวิพากษ์โครงสร้างความไม่เท่าเทียมกันผู้หญิง และเรียกร้องให้อาชญากรรมต่อผู้หญิง จนกระทั่งสามารถผลักดันประเด็นความรุนแรงทางเพศเป็นประเด็นในสหประชาชาติในที่สุด (Joachim, 2007, pp. 3-6) โจอาคิมเชื่อว่า การเคลื่อนไหวขององค์กรในระดับท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่เก็บข้อมูล ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเชื่อมประสาน

กับองค์กรเอกชนระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ ทำให้สามารถสร้างแรงกดดันต่อรัฐได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการมีวาทกรรมสิทธิมนุษยชนด้านความรุนแรงต่อสตรีและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ทำให้องค์กรเหล่านี้สามารถ “. . .สร้างกรอบประเด็นการเคลื่อนไหวของตนอย่างมียุทธศาสตร์ สร้างโอกาสทางการเมือง . . .และใช้พื้นที่ระหว่างประเทศ เพื่อแสวงหาประโยชน์จากโครงสร้างเพื่อการขับเคลื่อน ที่พวกเขามีและสามารถใช้ได้. . .” (Joachim, 2007, p. 11)

โจอาคิม (Joachim, 2007, chap. 3) ยังศึกษาความร่วมมือ และการต่อรองระหว่างองค์กรเอกชน และองค์การสหประชาชาติ เพื่อสร้างวาทกรรมความรุนแรงต่อสตรี ได้ศึกษาบทบาทขององค์กรเอกชน นักเคลื่อนไหว และการผลักดันประเด็นเข้าสู่องค์การสหประชาชาติ ผ่านการผลักดันในเวทีนานาชาติสามเวที คือ เวทีไต่สวนว่าด้วยอาชญากรรมต่อผู้หญิง ที่บรัสเซลส์ พ.ศ. 2519 การประชุม the UN World Conference on Women ครั้งที่เม็กซิโกซิตี และการผลักดันประเด็นผู้หญิงโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวสตรี Center of Women Global Leadership ในการประชุมสิทธิมนุษยชนโลกที่กรุงเวียนนา พ.ศ. 2536 (1993) การประชุมแต่ละครั้งมีผลในการผลักดัน ขับเคลื่อนประเด็นการใช้เรื่องเล่า ผู้เชี่ยวชาญ นักสังคมศาสตร์ ผู้ประสบเหตุการณ์เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนประเด็นผู้หญิงในเวทีนานาชาติ และมีผลต่อวิธีการศึกษาเก็บข้อมูล ในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง จะมีการสร้างความหมายของความรุนแรงต่อสตรี ซึ่งแม้จะเป็นประเด็นที่กว้างกว่าความรุนแรงทางเพศต่อสตรี แต่กลยุทธ์และวิธีการในการขับเคลื่อนประเด็นในเวทีสหประชาชาติ เป็นพลวัตของการค่อยๆ เปลี่ยนแปลง ความหมายของความรุนแรงต่อสตรี ให้มีลักษณะเฉพาะเพิ่มขึ้น ตามการกำหนดประเด็นของผู้มีบทบาทข้างต้น

ในการประชุมครั้งแรก ที่ เวทีไต่สวนว่าด้วยอาชญากรรมต่อผู้หญิง ที่บรัสเซลส์ พ.ศ. 2519 เกิดขึ้นด้วยปรัชญาที่ให้ “ผู้ได้รับผลกระทบมีบทบาทในการนิยามอาชญากรรมที่แตกต่างจากนิยามที่ผู้กดขี่ กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ของพวกเขา” ในการประชุมครั้งนี้ มีการเปิดพื้นที่ให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมต่อสตรี ได้ใช้คำให้การที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อหาเสียงสนับสนุนจากนานาชาติ และภาวทรภาพระหว่วเครือข่ายผู้หญิงนานาชาติ (Joachim, 2007, p.105) การดำเนินการประชุม เน้นการมีส่วนร่วมจากตัวแทนผู้หญิง และเลือกประเด็นอาชญากรรมต่อผู้หญิงสี่ประเด็น เพื่อเลือกตัวแทนให้การต่อที่ประชุม มีการเตรียมสรุปงานวิจัย แม้ว่าผู้หญิงส่วนใหญ่จะมาจากยุโรป และอเมริกา มากกว่าผู้หญิงที่มาจากโลกที่สาม

ด้านคำให้การ ผู้ให้การที่เล่าเรื่องประสบการณ์ของตนเองกับความรุนแรง ได้รับทั้งความชื่นชม และคำวิพากษ์วิจารณ์ ในแง่บวก การเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์ของแต่ละคนทำให้เกิดโอกาสในการเล่าเรื่องและนิยามความรุนแรงในมิติของแต่ละคนเห็นได้ว่าการจัดการ

เรื่องเล่าในเวทีนานาชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกชินชากับเรื่องเล่า ระหว่างผู้ที่เล่าเรื่องตัวเองอย่าง เดียว ที่ถูกมองว่าซ้ำซาก โดยเฉพาะในกรณีนี้ที่แต่ละคนก็มีประสบการณ์ที่ได้รับ ความรุนแรง ประเภทเดียวกัน และกลุ่มที่ต้องการทางออกของปัญหา การประชุมที่ดำเนินการต่อไปโดยที่ผู้ที่ ได้รับโอกาสให้บอกเล่าเรื่องความรุนแรงของตน ในขณะที่ที่ผู้เข้าร่วมการประชุมหลายคนมีข้อสรุปว่า

กรณีศึกษาได้รับการนำเสนอรายต่อราย แต่ก็น่าเบื่อสำหรับทุกคน ผู้หญิงทั้งหมด ที่อยู่ที่นั่นทราบเรื่องเหล่านี้หมดแล้ว เราทุกคนรู้ว่าถ้าถูกข่มขืนเป็นอย่างไร ฯลฯ การ อธิบายกรณีศึกษาเหล่านี้อาจไม่สำคัญ สิ่งที่ต้องการคือการรู้ว่าเราจะวิเคราะห์สาเหตุ ใด ๆ และจะเริ่มปัญหาอย่างไร ... นอกเหนือจากการจัดการปัญหา ผู้เข้าร่วมการประชุมหลายคนต้องการให้ดำเนินการด้านยุทธศาสตร์มากกว่า หลายคนเรียกร้อง ให้มีการสานเสวนาและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงที่เล่าเรื่องกับผู้ฟัง: ‘นานมา แล้ว ผู้หญิงได้รับการคาดหวังให้เป็นผู้ฟังอย่างนิ่งเฉย ไม่มีบทบาท และเก็บกอด ความโกรธ ความคับแค้นของตนเองไว้ ไม่ควรแสดงให้เห็นการเผชิญหน้าในการ ประชุมเช่นนี้ ผู้หญิงมีความแตกต่าง แม้ว่าผู้หญิงจะอยู่ภายใต้กดขี่ร่วมกัน เป็นสิ่ง จำเป็นที่เราควรสร้างสรรค์ด้วยการอภิปรายเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน’ (Joachim, 2007, p. 107)

การเล่าเรื่อง “ซ้ำๆ เดิมๆ” ไม่เพียงแต่เป็นปัญหา สำหรับผู้ฟังที่มีประสบการณ์ร่วม แต่ยังทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันว่าเรื่องของใครมีความสำคัญมากกว่ากัน เมื่อระบบผู้ดูแล ประชุมคนกลางไม่ได้ผล ซ้ำยังถูกมองเป็นการแทรกแซงของอำนาจปิศาจไปเลย และอำนาจนิยม ผู้จัดจึงลดแรงกดดันโดยให้เลือกผู้ดูแลประชุมจากผู้เข้าร่วมด้วยกันเอง แต่ก็มี การแย่งชิง พื้นที่เวทีเพื่อเล่าประสบการณ์ โดยการโจมตีฝ่ายตรงข้าม จนเกิดการปะทะทางวาจาเพื่อจัดการ วงประชุม โดยคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย การแย่งชิงประเด็นการให้การ ทำให้มีทั้งการ ขัดจังหวะ ความขัดแย้ง การเล่าเรื่องหลายๆ เรื่องพร้อมกัน รวมทั้งการแทรกคิวดิจิทัลนอก กำหนดการเป็นประจำ จนทำให้ท้ายที่สุด “... บางครั้งทำให้กลุ่มที่เป็นชายขอบอยู่แล้วถูกกีดกัน ออกไป เนื่องจากเวลาไม่พอ ... ผู้หญิงจากประเทศกำลังพัฒนา ไม่สามารถให้การ เรื่องของการ ถูกกดขี่ซ้ำซ้อน ในที่ประชุมใหญ่ และทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ต้องจัดเวที่ย่อยของตัวเอง” (Joachim, 2007, p. 111)

อย่างไรก็ตาม ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เรื่องเล่าของแต่ละบุคคลสามารถกระตุ้นให้เกิด ความเคลื่อนไหวรวมหมู่ได้ แม้ว่าการบอกเล่าเรื่องและถ่ายทอดคำให้การในเวทียังเป็น ประเด็นที่มีข้อกังขา แต่คณะผู้จัดและคณะทำงานก็มีความเชื่อมั่นว่า “เรื่องเล่าส่วนบุคคล มี อำนาจในการให้ความรู้ สร้างการเมือง และสร้างแรงจูงใจ” (Joachim, 2007, p. 113) คำให้การ

ของผู้ที่ผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงจึงมีนัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเด็นความรุนแรงของผู้หญิง คำให้การสามารถเชื่อมโยงผู้หญิงที่แตกต่างกัน ทั้งด้านวัฒนธรรม ชนชั้น เชื้อชาติ เพศนิยม อายุ การศึกษาและการเมือง เพื่อร่วมมือกันต่อต้านอาชญากรรมต่อผู้หญิง การใช้คำให้การแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงแม้มีความแตกต่างประการต่างๆ แต่ก็ประสบการณ์สากลสำหรับผู้หญิง ที่มีจุดร่วมเหมือนกันคือความเป็นผู้หญิง (Joachim, 2007, p. 113) การแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมเวทีนี้สามารถสร้างข้อสรุปร่วมกันได้ว่า “การจัดการประชุม โดยมี”เหยื่อ” เป็นผู้เข้าร่วมมีพลังมากกว่าการประชุมที่มีผู้เชี่ยวชาญ ด้วยตระหนักว่า การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และกิจกรรมขับเคลื่อนมีความสำคัญ แต่ต้องได้มีข้อมูลจากความรู้สึก ไม่ใช่เพียงปัญญา ... อย่างไรก็ตาม คำให้การอย่างเดียวก็น่าเพียงพอ” (Joachim, 2007, p. 114)

การแบ่งปันคำให้การทำให้ผู้หญิงเข้าใจว่าโครงสร้างอำนาจและประเพณีทำให้เกิดปัญหาที่เผชิญอยู่ ‘การแบ่งปันประสบการณ์และปัญหา ทำให้ผู้หญิงเข้าใจว่าปัญหาเหล่านี้มิใช่เรื่องส่วนตัว ... เราเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากภายนอก หรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสังคมกำหนด ดังนั้นผู้หญิงจำนวนมากจึงมีประสบการณ์เหล่านี้ร่วมกัน ... การพูดคุยอย่างซื่อสัตย์ในหมู่พวกเราทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากความโดดเดี่ยวเป็นการไตร่ตรอง จากการโทษตัวเอง เป็นความโกรธ ซึ่งทำให้เกิดการกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ทรงพลังมากกว่าการชิงชังตัวเอง (Joachim, 2007, pp. 113-114)

เป็นที่น่าสังเกตว่าการประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมขององค์กรเอกชนที่ไม่ได้ขอรับการสนับสนุนหรือต้องการเกี่ยวข้องกับรัฐ เนื่องจากผู้จัดเชื่อในความเป็นอิสระ และไม่เชื่อถือสถาบัน รวมทั้งต้องการสร้างพื้นที่ทางเลือกนอกเหนือจากพื้นที่ของรัฐ (Joachim, 2007, p. 113)

นอกจากไม่มีตัวแทนของรัฐ สถาบัน หรืออ้างอิงกับรัฐแล้ว ผู้จัดยังให้ความสำคัญกับ การรวมตัวของนักสตรีนิยม ผู้เข้าร่วมเวทีนี้ก็ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมเวที UN Women's Conference ครั้งแรก ที่เม็กซิโก ซิตี้ ที่ผู้หญิงธรรมดาๆ เข้าร่วมประชุมน้อยมาก ชิโมน เดอ โบวัวร์ เป็นหนึ่งในผู้รับเชิญ เป็นองค์ปาฐกหลักคนหนึ่ง ได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ว่ากล่าวว่า “มิใช่การบังเอิญที่เราจัดการประชุม ... หลังจากปีแห่งสตรีอันรุ่งโรจน์ ... ซึ่งจัดโดยสมาคมของผู้ชายเพื่อทำให้ผู้หญิงสับสน นักสตรีนิยมที่รวมตัวกันที่บรัสเซลส์ ต้องการจัดการชะตากรรมด้วยตนเอง. . . พวกเธอไม่ได้รับการแต่งตั้งจากพรรคการเมือง ชาติ กลุ่มทางเศรษฐกิจ หรือการเมือง พวกเธอมาแสดงตัวในฐานะผู้หญิง” (Joachim, 2007, p. 114)

เวทีนานาชาติครั้งนี้ เป็นผลจากการรวมตัวกันของบุคคลอิสระ จากประเทศต่างๆ เน้นตัวแทนจากประเทศตะวันตก และคำให้การเป็นเครื่องมือการแลกเปลี่ยน สร้างจุดร่วม แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง และต้องการใช้เรื่องเล่าที่แสดงจุดร่วม

ของประสบการณ์เป็นการเชื่อมโยงผู้หญิงที่มีความแตกต่าง ให้สามารถมีพื้นที่ในการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แม้การเคลื่อนไหวครั้งนี้จะเป็นการเคลื่อนไหวของบุคคลที่ได้รับ ผลกระทบ ร่วมกับผู้จัดด้านสตรีนิยม ที่แตกต่างจากการเคลื่อนไหวเพื่อกดดันรัฐ หรือร่วมมือกับ รัฐ ซึ่งจะเกิดขึ้นในสมัยต่อไป การใช้คำให้การเพื่อการเคลื่อนไหวในครั้งนี้จุดประกายให้การ เคลื่อนไหว ของนักสิทธิมนุษยชน องค์กรเอกชน (NGOs) ที่เคลื่อนไหวด้านสตรีรุ่นต่อไป ได้อาศัย เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือเคลื่อนไหวข้ามพรมแดน และความแตกต่าง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงตั้ง คำถามกับประสบการณ์ความรุนแรง/ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ของตนเอง ในฐานะเรื่องส่วนบุคคล ที่เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพ มาตรฐานทางสังคม ที่ทำให้ผู้หญิงประสบ ความรุนแรง ผู้ที่ประสบความรุนแรงที่ออกมาแบ่งปันคำให้การเรื่องของตนเอง ในประเด็นที่เคย ได้รับการปิดฉากว่า “เป็นเรื่องส่วนตัว” ในเวทีสาธารณะ ทำให้ตนเองไม่โดดเดี่ยว เพราะ สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับ ‘พี่น้องหญิง’ ที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ได้รวมพลังสร้าง ความเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการใช้คำให้การในเวทีประชุมสาธารณะยังเป็นแม่แบบให้การจัดการเวที ตุลาการไต่สวน (tribunal) เพื่อไต่สวนความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงสมัยต่อมา ในการประชุม ครั้งนี้ ยังมีการตั้งคำถามที่สำคัญกับการจัดรูปแบบที่ประชุม ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งโดยตรง และเชิงสัญลักษณ์ ระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมเวลา และจัดลำดับการให้การ ในวง ประชุม การจัดวางตำแหน่งที่นั่งของผู้เข้าร่วมและคณะผู้จัด รวมถึงการตั้งคำถามต่อการใช้อำนาจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตามชนบแล้วได้รับอำนาจในการจัดสรร ควบคุม และกำหนด ประเด็นในวงประชุม ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและสะท้อนให้เห็นคุณูปการของแนวคิดสตรีนิยม ที่เข้ามาตั้งคำถามกระบวนการผลิต และสร้างความรู้ ในหมู่ผู้หญิงด้วยกันเอง ทั้งด้านเชื้อชาติ ชนชั้น และตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ภาพความ “โกลาหล” ในวงประชุมที่มีแต่ผู้หญิงล้วนๆ ผู้สังเกตการณ์และนักข่าวที่เป็นผู้หญิง อาจเป็นภาพแทนความพยายามที่จะสลายการแบ่งขั้ว อำนาจระหว่างผู้ศึกษา/ผู้ฟัง/ผู้ตัดสินคำให้การ กับ ผู้ “ถูก” ศึกษา/ ผู้ให้การ/ ผู้ได้รับความรุนแรง

การประชุมผู้เชี่ยวชาญด้านความรุนแรงในครอบครัว 1986 เป็นการประชุมระดับนานาชาติ ที่จัดขึ้นที่ เวียนนา เกิดขึ้นหลังจากการประชุม Nairobi Women's Conference เมื่อ ปี 1985 การประชุม “ผู้เชี่ยวชาญ” ครั้งนี้ มีผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการจำนวน 29 คน ร่วมประชุม ส่วน มากแล้ว เป็น “ตัวแทนจากประเทศพัฒนาแล้ว” ตัวแทนจากองค์กรเอกชน ได้รับเชิญให้เข้าร่วม สังเกตการณ์ การประชุมครั้งนี้ต่างจากเวทีไต่สวน เพราะผู้เชี่ยวชาญคือนักวิชาการ ไม่ใช่ผู้ ประสบเหตุความรุนแรงต่อสตรีโดยตรง โดยมีจุดประสงค์เพื่อ แก้ไขปัญหาความขาดแคลนความ รู้อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับ เหตุและผลของความรุนแรงในครอบครัว และสร้างทางออกเพื่อ

แก้ไขปัญหา รวมทั้งมีการนิยามความรุนแรงโดยนักวิชาการด้วย¹ การประชุมนี้ได้มีการตั้งคำถามกับความรุนแรงในบ้านเรือน ในฐานะพื้นที่ส่วนตัว² ซึ่งมีผลต่อการที่ “เหยื่อ” ดังเลไม่กล้าบอกคนภายนอก หรือถ้าบอกก็มักจะประเมินความรุนแรงต่ำไป ทำให้มีผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อสถานภาพของความรู้ โดยเฉพาะการเก็บสถิติ การที่ตำรวจและโรงพยาบาล ไม่สามารถคาดเดาว่ากรณีการบาดเจ็บเกิดจากความรุนแรงในครอบครัวหรือไม่ ผู้เชี่ยวชาญเริ่มตระหนักแล้วว่า ข้อมูลที่ไม่มี “มิติหญิงชาย” เช่น การเก็บสถิติการถูกทำร้าย โดยไม่ระบุเพศของผู้ถูกทำร้าย ร่างกาย และสถานภาพการใช้ชีวิตคู่ ทำให้สถิติความรุนแรงในครอบครัวหายไป เนื่องจากไม่สามารถแยกแยะการทำร้ายคู่ที่เป็นหญิง จากการทำร้ายกรณีอื่นๆ นักสังคมศาสตร์เริ่มตั้งคำถามจากการวิจัยว่า การตีความ “คู่” ว่าเป็น “คู่สมรส” ตามมาตรฐานชนบประเพณี ทำให้มีผู้หญิงที่มีคู่ประเภทอื่นๆ แต่ไม่ได้สมรส ไม่ถูกนับรวมว่าได้รับผลกระทบจากความรุนแรง จึงถูกตัดออกจากการศึกษา (Joachim, 2007, pp. 117-118)

บทบาทของผู้เชี่ยวชาญในการประชุม ได้รับการประเมินว่า “ ‘กระบวนการที่ค้นพบ คำให้การและนำเสนอคำให้การผ่านการตีความโดยปกติผ่านการตีความหลายชั้น’ ดังนั้นบ่อยครั้งจึงมี ช่องว่างระหว่างการเล่าเรื่องครั้งแรก กับการเล่าเรื่องเดิมอีกครั้ง” (Joachim, 2007, p. 118)

ในการประชุมครั้งนี้ บทบาทขององค์กรเอกชน เป็นผู้สังเกตการณ์แต่ผลจากการประชุมของผู้เชี่ยวชาญ เรียกร้องให้องค์กรเอกชนร่วมมือกับภาครัฐเพื่อปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ระบบการตรวจสอบอาชญากรรมในครอบครัว ให้มีการลงโทษ บำบัดช่วยเหลือ เพื่อให้สังคมรับรู้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ มิใช่เรื่องเล็กน้อยที่สามารถยอมความกันได้ รัฐบาลประเทศต่างๆ ก็ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญให้ทำหน้าที่ปกป้องผู้หญิงให้พ้นจากความรุนแรงในครอบครัว แก้ไขกฎหมายให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมชายมากขึ้น รัฐบาลได้รับความคาดหวังว่า จะต้องให้ความรู้ และส่งเสริมให้ สื่อ ตลอดจนองค์กรผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นในการให้ความรู้ต่อสาธารณะ ในประเด็นความรุนแรงในครอบครัว

¹ ความรุนแรง ในนิยามของผู้เชี่ยวชาญ “มิใช่ความรุนแรงเฉพาะความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึงความรุนแรงต่อจิตใจ การเงิน และความรุนแรงที่เกี่ยวกับโครงสร้างสินเดิมก่อนสมรส” (Joachim, 2007, p. 117)

² ต้นฉบับใช้คำว่า “private” ซึ่งต่างกับคำว่า “personal” ใน personal testimonies หรือคำให้การส่วนบุคคล ในเวทีที่กรุงบรัสเซลส์

การประชุมผู้เชี่ยวชาญส่งผลให้มีกระบวนการทัศนียภาพต่อข้อมูล ต่างกับการประชุมเวทีได้เสนอว่าด้วยอาชญากรรมต่อผู้หญิง ที่บรัสเซลส์ พ.ศ. 2519 ซึ่งใช้ความรู้จากคำให้การ ในการประชุมครั้งนี้ โจอาคิมสรุปว่า

ข้อมูลด้านเทคนิคมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นครั้งแรกที่กรณีศึกษาที่เตรียมการโดยผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลด้านสถิติ และหลักฐานอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับความรุนแรงของปัญหา โดยเฉพาะจากประเทศกำลังพัฒนาและประเทศในภาวะเปลี่ยนผ่าน ... ความรู้ด้านเทคนิคจากนักสังคมศาสตร์ในรูปแบบการวิจัยและสถิติเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ช่วยสร้างความชอบธรรมให้การแทรกแซงในระบบยุติธรรมทางอาญา และสามารถใช้อบรมเจ้าหน้าที่ความไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากเป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้ความเป็นส่วนตัวในครอบครัว (Joachim, 2007, pp. 120-121)

การผลักดันประเด็นผู้หญิงโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวสตรี Center of Women Global Leadership ในการประชุมสิทธิมนุษยชนโลกที่กรุงเวียนนา พ.ศ. 2536 เกิดขึ้นภายใต้กลุ่มนักเคลื่อนไหวสตรี โดยมีตัวแทนคือ Charlotte Bunch ซึ่งได้ใช้การจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหว เพื่อผลักดันประเด็นความรุนแรงต่อสตรี ให้เข้าสู่วาระขององค์การสหประชาชาติ และเพื่อตั้งคำถามกับการแบ่งแยกระหว่างสิทธิมนุษยชน และสิทธิของผู้หญิง ในขณะนั้น องค์การเอกชนต่างๆ เริ่มประจักษ์แล้วว่า ควรดำเนินการรณรงค์ประเด็นผู้หญิงในระดับโลก (Joachim, 2007, p. 123)

กลยุทธ์การเคลื่อนไหวของกลุ่ม Center of Women Global Leadership คือการใช้ความรู้ด้านเทคนิค และคำให้การควบคู่กันไป เพื่อเรียกร้องให้ “สิทธิสตรีคือสิทธิมนุษยชน” โดยใช้สถิติแสดงให้เห็นความรุนแรงของสถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้หญิง การจัดกิจกรรมในระดับประเทศ และภูมิภาค เช่นการรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง ในฐานะอุปสรรคการพัฒนา การล่ารายชื่อเพื่อหาเสียงสนับสนุน ในส่วนของการใช้เรื่องเล่าและคำให้การ มีการเล่าเรื่องของผู้ประสบเหตุการณ์ในเวทีคู่ขนานขององค์การเอกชน โดยแบ่งให้ผู้หญิงแต่ละกลุ่มได้มีโอกาสขึ้นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์เท่าๆ กัน

บทสรุปจากเวทีระหว่างประเทศทั้งสาม แสดงให้เห็น การขับเคลื่อนจากวาทกรรมสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และบทบาทขององค์ความรู้ด้านสตรีนิยมในการทำให้ความรุนแรงที่เคยถือกันว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ที่เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เป็นประเด็นสาธารณะ ฮาร์ลีย์และคณะ (Harley et al., 2000) ศึกษากระบวนการทางกฎหมายและการเคลื่อนไหวระหว่างประเทศที่ทำให้เกิดการฟ้องร้องคดีการข่มขืนหมู่ในอดีตรัฐยูโกสลาเวีย ในฐานะอาชญากรรมสงครามและการล้างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นกลไกกฎหมายระหว่างประเทศครั้งแรกที่ได้ดำเนินการจริง ทั้งๆ ที่กฎหมายระหว่างประเทศเช่นอนุสัญญาเจนีวา (1949) อนุสัญญาต่อต้านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

(1948) ที่มีผลบังคับใช้แล้วในช่วงการสอบสวนอาชญากรรมสงครามตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ระบุการข่มขืนอย่างเป็นระบบเป็นความผิด แต่ก็ไม่ได้มีการยกประเด็นดังกล่าวขึ้นมา จนภายหลังปรากฏว่ามีผู้ออกมาร้องเรียนเรื่องอาชญากรรมทางเพศย้อนหลังจำนวนมาก ในทศวรรษที่ 1990 ภายใต้กรอบ Governance Feminism ฮาร์ลีย์ศึกษา กลไกด้านกฎหมายทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งการกระทำของตัวแสดงต่างๆ เช่น ศาลอาญาโลก องค์การสหประชาชาติ องค์การสิทธิมนุษยชนเอกชน (NGOs) กับการต่อรองและผลักดันจากองค์ความรู้สตรีนิยม ที่เปลี่ยนความคิดเรื่องการข่มขืนจากเรื่องส่วนตัวที่บอกเล่าไม่ได้ เป็นอาชญากรรมสาธารณะ อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมโดยตรงของผู้หญิงในระดับกฎหมายและนโยบาย การรับและใช้องค์ความรู้สตรีนิยมในองค์กรที่มีบทบาท จนเกิดวาทกรรม “ความรุนแรงต่อสตรี” ในประชาคมระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงระดับนานาชาติ ก็ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมของรัฐ และบุคคล เช่นการออกกฎหมายในประเทศ การเรียกร้องให้ดำเนินคดี และเยียวยาความเสียหายต่อบุคคลด้วย แม้ว่าในการเคลื่อนไหวเหล่านี้ ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการผลักดันโดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักกฎหมาย เนื่องจากการดำเนินคดีที่ยุติกลาเวีย นั้น เป็นการดำเนินการทางกฎหมาย แต่ผู้ที่ประสบเหตุการณ์ในอื่นๆ ก็สามารถมีศัพท์และพื้นที่ใหม่ ในการนิยามความหมายประสบการณ์ของตนเอง

อนึ่ง วิธีการที่ใช้ในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ยังกำหนดวิธีวิทยาที่สมเหตุสมผลกับการสร้างข้อมูล ความรู้ เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นสตรี เช่น การประชุมที่ บริสเซลส์ เป็นที่เริ่มต้นพัฒนาการด้านญาณวิทยา เพื่อศึกษาสถานการณ์ของผู้หญิงผ่านเรื่องเล่าของผู้ประสบเหตุการณ์ ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของประสบการณ์ เพื่อสร้างจุดร่วม และข้อสรุปว่า ความรุนแรงเป็นปัญหาทางสังคม และปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยเน้นการให้การในฐานะการแสดงออกด้วยวาจา (Performing speech act) ซึ่งทำให้ผู้ให้การสร้างความหมายของการให้การแต่ละครั้ง ตามบริบทของผู้ฟังและสถานการณ์ และผู้ให้การเป็นผู้มีบทบาทในฐานะผู้กระทำ (โปรดพิจารณา Felman & Lobb, 1992, pp. 50-51) มากกว่าการให้การเพื่อเป็นวัตถุในการศึกษา ในขณะเดียวกัน คำให้การที่สะท้อนประสบการณ์ ก็สามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาโครงสร้างได้ แม้การประชุมครั้งนี้จะมีการหยุดชะงัก ความวุ่นวายเล็กๆ จากการโต้แย้งเรื่องความสำคัญของ “ตำแหน่งแห่งที่” ทั้งทางสังคม หรือการจัดที่นั่ง จัดตัวแทนเพื่อดูแลวงประชุม แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ว่า ตำแหน่งแห่งที่ และเรื่องเล่าประสบการณ์ ในฐานะการแสดง (Performance) มีความสำคัญอย่างยิ่ง

การประชุมผู้เชี่ยวชาญที่เวียนนา แสดงให้เห็นการตั้งคำถามกับนิยามของผู้เชี่ยวชาญ กำหนดกรอบความหมาย สร้างความหมาย ความรู้อย่างเป็นระบบ เก็บสถิติ ตั้งคำถามกับนิยาม ตัวตนของผู้ถูกศึกษา สถานการณ์จากรัฐ จุดร่วม มองเห็นปัญหาและวิธีการแก้

ไซ เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ความรุนแรง ในบริบท “ความรุนแรงในครอบครัว” ใช้เรื่องเล่าเพื่อสนับสนุนทฤษฎี คำอธิบาย ซึ่งมีตั้งแต่ เป็นปัญหาส่วนตัวที่หญิงและ/หรือชายบกพร่อง “ป่วย” ทางกาย จิต สังคม หรือ ผู้ถูกกระทำเป็นฝ่ายย่ำแย่ เรียกร้องให้เกิดความรุนแรง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัญหาโครงสร้างทางวัฒนธรรมประเพณีที่บ่มเพาะอารมณ์ความคิดที่ว่าชายเหนือกว่าหญิง ในการประชุมนี้ ได้ระบุนการแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ในการประชุมสองครั้งหลังสุด ที่ (Joachim, 2007, chap 3) ยกตัวอย่าง บทบาทของการสร้างความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ (ผู้หญิง/ ผิขาว/ตะวันตกชน/ชั้นกลาง) ทั้งนักสังคมศาสตร์ และนักกิจกรรม ปรากฏเด่นชัด และเป็นประเด็นที่อยู่ภายใต้การวิพากษ์ของนักสตรีนิยมโลกที่สาม และ สตรีนิยมสกุลหลังอาณานิคมอย่างต่อเนื่อง แอนน์ อี. คัดด์ (Cudd, 2005) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน ของนักสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal feminism) เปลี่ยนแปลง สถาบันที่กดขี่ผู้หญิง กีดขวางความก้าวหน้าของผู้หญิง และละเมิดสิทธิผู้หญิง ที่ตกเป็นเป้าการวิจารณ์ว่า “นักสตรีนิยมและนักกิจกรรมตะวันตกมีความเป็นจักรวรรดินิยม” (Cudd, 2005, p. 116) กระบวนการนี้เป็นปัญหาต่อการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมสายเสรีนิยมและ cosmopolitan ที่สนับสนุนสิทธิมนุษยชน และการศึกษาแนวปฏิบัติทางสังคมอย่างเป็นวัตถุวิสัย คัดด์กล่าวว่า การช่วยเรียกร้องสิทธิโดยผู้หญิงผิขาวชาวตะวันตกจากอเมริกา เป็นความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือผู้หญิงโลกที่สาม เพราะสถานภาพที่ดีกว่าของผู้หญิงเหล่านั้น ได้มาด้วยการกดขี่ผู้หญิงโลกที่สามทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งสตรีนิยมสายเสรีนิยม “สามารถเป็นตัวอย่างให้ผู้หญิงในอาณานิคมทำสิ่งที่พวกเขาได้รับการบอกกันว่าทำไม่ได้ หรือไม่กล้าอาจเอื้อม โดยการเข้าไปในประเทศที่ผู้หญิงอยู่ภายใต้ปรทัดฐานที่จำกัด ... และเป็นตัวอย่างว่าเสรีภาพของผู้หญิงเป็นอย่างไร ให้กับผู้หญิงที่อยู่ภายใต้อาณานิคม [การกดขี่] ” (Cudd, 2005, p. 169) เช่นสิทธิการแต่งกาย การปรากฏตัวในที่สาธารณะ คนที่สามารถทำได้ (ในเมื่อผู้หญิงท้องถิ่นทำไม่ได้) ก็สมควรดำเนินการ (Cudd, 2005, p. 169) การที่สตรีนิยมสายเสรีนิยม ทำให้ผู้หญิงในสังคมได้รับรู้ภาพของผู้หญิงที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ และส่งเสริมความก้าวหน้าผ่านการประชาสัมพันธ์ ' เป็นการสร้างความเปิดกว้างในการรับรู้ (Cudd, 2005, pp. 171-172) สตรีนิยมสายเสรีนิยมสามารถช่วยให้ผู้หญิงเปลี่ยนสถานการณ์การกดขี่ในชีวิตของตนเองได้ โดยให้ปัจเจกบุคคลมีทางเลือก และสามารถตัดสินใจอนาคตของตนเอง ให้ผู้หญิงมีทางเลือก หรือ ได้ใช้ศักยภาพของคนเองอย่างเต็มที่ (Cudd, 2005, pp. 175-176) คัดด์แย้งว่า ข้อกล่าวหาจากนักสตรีนิยมโลกที่สาม เช่น โมฮันตี (Mohanty, 1997, p. 28, quoted in Cudd, 2005, p. 177) ที่ว่านักสตรีนิยมตะวันตกเปรียบเทียบประสบการณ์ของผู้หญิงต่างเวลา ระยะทางและวัฒนธรรมเร็วเกินไป จนดูเหมือนผู้หญิงไม่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ เป็นปัญหาเรื่องการมองตัวตน (Self) ของนักสตรีนิยมตะวันตก ที่มองว่าตัวตนมีความเป็นสากลก็จริง แต่ในการพิจารณาความเป็นสากล วางอยู่

บนความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน (ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ Universal Human Right Declaration) อันเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงมี แต่ไม่ได้หมายความว่าสตรีนิยมสายเสรีนิยม จะละเลยความเป็นปัจเจกของผู้หญิงแต่ละคน (Cudd, 2005, p. 169) คัดดี้ยอมรับว่า

สตรีนิยมสายเสรีนิยมเสนอวิสัยทัศน์ของเสรีภาพและข้อโต้แย้งเพื่อสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ตลอดจนศักยภาพที่สามารถช่วยนิยามและทำให้ผู้หญิงทุกๆ ที่ได้รับการปลดปล่อย ... แม้ว่าจะมีเจตนาดี และมีตำแหน่งทางทฤษฎีที่เข้มแข็ง แต่ทฤษฎีก็ไม่ได้นำไปสู่ความสำเร็จ... นอกจากนั้น การกดขี่ทางเพศสภาพ เป็นหนึ่งในการกดขี่ประเภทต่างๆ ที่มีความสำคัญพอๆ กัน ... นักทฤษฎีต้องเรียนรู้จากผู้อื่น และปรับแต่งข้อโต้แย้งและวิธีการของตนเองให้เหมาะสม (Cudd, 2005, p.180)

ดูเหมือนบทบาทผู้เชี่ยวชาญคนนอก ที่ใช้หลักการของสตรีนิยมสายเสรีนิยม ที่คัดค้านกล่าวถึง โดยเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชน ต้องมาควบคู่กับประชาธิปไตย สะท้อนอยู่ในข้อเสนอของ ไบออนูญาตซัมซึน โดยที่คัดค้านอาจลืมนำประชาธิปไตยและเสรีภาพที่ สตรีนิยมสายเสรีนิยมเรียกร้อง ก็ทำให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่ซับซ้อนแบบเนียนขึ้น นอกจากนั้น การละเลยที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ยังทำให้สตรีนิยมสายเสรีนิยม (หรือประชาธิปไตยนิยม) ละเลย หรือไม่แม้กระทั่งจะเหยียดเลว ตอบข้อกล่าวหาของสตรีนิยมโลกที่สาม สตรีนิยมสกุลหลังอาณานิคม และสตรีนิยมที่ใช้ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม และ ความรู้แบบมีตำแหน่งแห่งที่ ดังนั้น บรรดาผู้เชี่ยวชาญและนักกิจกรรมจากโลกตะวันตก ที่ต้องการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงรีบเร่งทำงานในโลกของตน ผลผลิตทฤษฎีจากโลกตะวันตก จนล้มการเรียนรู้จากพื้นที่อื่น เพียงเพื่อจะพบว่า บางครั้งสิ่งที่ทำงานได้ในโลกตะวันตก กลับล้มเหลว หรือทำงานได้ไม่เต็มที่ในที่อื่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และความแตกต่างหลากหลายของผู้หญิง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ระหว่างผู้หญิงตะวันตก ผิวดำ ชนชั้นกลางมีต่อผู้หญิงโลกที่สาม ที่ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยมแสดงให้เห็น

ญาณวิทยาสตรีนิยม กับรายงานสิทธิมนุษยชน ไบออนูญาตซัมซึน

ดังนั้น ในการศึกษาวาทกรรมสิทธิมนุษยชนที่สะท้อนผ่าน ไบออนูญาตซัมซึน ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม จะทำให้สามารถเห็นพลวัตระหว่างวาทกรรมสิทธิมนุษยชน ที่เน้นลักษณะความเป็นสากล เป็นวัตถุวิสัย ทั้งด้านวิธีวิทยา และด้านการนำเสนอ กับการตั้งคำถาม และการแสดงให้เห็นการเปิดโปงความรู้ที่เป็นสากลและเป็นกลาง ว่าเป็นความรู้ที่มีการเมือง ผลประโยชน์ และตำแหน่งแห่งที่ ความรู้ที่เป็นกลางและดูเหมือนว่าจะเป็นวัตถุวิสัย ทำให้เกิดการลดทอนชีวิตและประสบการณ์จริงของผู้หญิงที่มีความแตกต่าง ทั้งแตกต่างจากผู้ชาย และแตก

ต่างจากผู้หญิงอื่นๆ ด้วยมิติทางชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ชนชั้น และตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ให้เป็นความรู้สากล ภายใต้วาทกรรมสิทธิมนุษยชนสากล ที่สามารถนำไปใช้ที่ไหนก็ได้โดยไม่มีการดัดแปลง การนำความรู้ที่สามารถใช้กับผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง ไปใช้กับผู้หญิงอีกกลุ่มหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งแห่งที่ และจุดยืนเฉพาะไม่เพียงแต่จะมีผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ส่งออก กับผู้นำเข้าความรู้ ยังทำให้ผู้หญิงที่เป็นผู้อยู่ภายใต้กรอบการพิจารณา ตกเป็นรองในการสร้างความรู้และไม่สามารถสร้างความรู้ของตนเองนอกกรอบสากลได้ ทำให้เกิดปรากฏการณ์การลดทอนอัตลักษณ์ ลบเลือนการต่อสู้ การต้านทานของผู้หญิงในมิติชีวิตประจำวัน ทั้งยังทำให้เกิดการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ความเป็นเหยื่อ

การให้มุมมองสตรีนิยมเพื่อศึกษาการเก็บข้อมูล การตีความข้อมูล และการจัดทำรายงานสิทธิมนุษยชนอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมองรายงานสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นพื้นที่ในการต่อรองด้านการให้ความหมาย การกระทำที่เป็นการละเมิดโดยใช้เรื่องเล่าและคำให้การ รวมทั้งจะเป็นการเตือนให้ลดการละเลยปัจจัยต่างๆ นอกเหนือจากเพศสภาพ และชาติพันธุ์ที่มีผลให้ผู้หญิงในใบอนุญาตข่มขืนต้องเป็นเหยื่อ โดยเฉพาะปัจจัยในพื้นที่ส่วนตัว เช่น ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ครอบครัว ชุมชนของผู้หญิงไทใหญ่เอง การเริ่มการตั้งคำถามบนจุดยืนของผู้หญิงเหล่านั้นทำให้สามารถศึกษาถึงความซับซ้อนของปัญหา สาเหตุ และทางออกอื่นๆ นอกเหนือจากการแทรกแซงด้วยกฎหมายสิทธิมนุษยชน เนื่องจากจุดยืนแบบสตรีนิยมมีลักษณะที่สนับสนุนให้สร้างความรู้เพื่อการเคลื่อนไหวเพื่อคนชายขอบบนจุดร่วมของความเป็นผู้หญิง ภายใต้ความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และชนชั้นได้ และไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์ของผู้เคลื่อนไหว ทั้งยังยอมรับความแตกต่างของประสบการณ์ของผู้หญิงที่มีตำแหน่งแห่งที่ โดยไม่ทำลายจุดร่วมและการรวมกลุ่มเพื่อต่อสู้ทางการเมืองของผู้หญิงในกระบวนการสิทธิมนุษยชน ซึ่งต่างเหมือนกับการรื้อสร้างตามแนวคิดหลังสมัยใหม่ และต่างกับการสร้างความรู้แบบวัตถุนิยม ซึ่งเป็นที่ยอมรับในการสร้างความรู้กระแสหลัก ซึ่งต้องการความเป็นกลาง แยกขาด และไม่มีพื้นที่ให้ความเป็นการเมือง และผลประโยชน์ของคนชายขอบ

ทฤษฎีจุดยืนแบบสตรีนิยม ยังเน้นการตรวจสอบตั้งคำถามกับบทบาทการสร้าง ความหมายและอำนาจในการกำหนดความจริงของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ผู้เขียนและจัดทำรายงาน ผู้ประเมินรายงาน เช่น ผู้รายงานพิเศษ องค์การสิทธิมนุษยชน การสร้างกรอบความรู้ด้วยวาทกรรมสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยการทารุณกรรมทางเพศ ผ่านการสร้างองค์ความรู้ว่าเกิดการละเมิดอย่างเป็นระบบ ในใบอนุญาตข่มขืน: บันทึกการทารุณกรรมทางเพศในรัฐฉาน ในฐานะรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่บันทึกเรื่องราวของสตรีและเด็กหญิง 625 คน “ซึ่งตกเป็นเหยื่อของการข่มขืนและการทารุณกรรมทางเพศในรูปแบบอื่นๆ ที่กระทำโดยสมาชิกของกองกำลังทหาร

พม่า” (มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐฉาน [SHRF] และ เครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทยใหญ่ [SWAN], 2545, น.15) โดยมีจุดประสงค์เพื่อ “. . .เปิดเผยให้เห็นว่ารัฐบาลทหารพม่ากำลังยอมให้กองกำลังของตนกระทำการ “ข่มขืน” อย่างเป็นระบบในพื้นที่กว้างขวาง . . . รายงานนี้ให้ภาพของอาชญากรรมสงคราม และอาชญากรรมที่เป็นภัยต่อมนุษยชาติในรูปแบบของการทารุณกรรมทางเพศที่เกิดขึ้น และยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องในรัฐฉาน. . .” (SHRF และ SWAN, 2545, น. 15) รายงานนี้ยัง “. . .ให้หลักฐานที่ชัดเจนว่า “การข่มขืน” ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการเสมือน ‘อาชญากรรมสงคราม’ . . .” (SHRF และ SWAN, 2545, น. 15)

คำประกาศข้างต้นในบทคัดย่อ ซึ่งผู้อ่านจะได้อ่านเป็นส่วนแรกหลังจากคำนำผู้จัดทำ เป็นการเริ่มแนะนำกรอบแนวคิดใหม่ สำหรับผู้ที่ไม่คุ้นชินกับรายงานด้านสิทธิมนุษยชนประเภทนี้ เพื่อกำกับการอ่านประสบการณ์ ได้แก่ “การข่มขืนอย่างเป็นระบบ” “อาชญากรรมสงคราม” “อาชญากรรมที่เป็นภัยต่อมนุษยชาติ” และ “การข่มขืนในฐานะอาชญากรรมสงคราม” เป็นการ เริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวคิดทางทฤษฎี หรือกรอบแนวทางการศึกษา ตามวาทกรรมว่าด้วยการทารุณกรรมทางเพศในรูปแบบเฉพาะ ที่มีการดำเนินการอย่างแพร่หลาย เป็นระบบ และเป็นเรื่องระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลกับรัฐ หรือกองกำลังในนามของรัฐ ที่มีเป้าหมายหลักเพื่อการข่มขู่ และทำลาย ที่ต่างกับการทารุณกรรมทางเพศในพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งเป็นเรื่องของบุคคลต่อบุคคล และมีเป้าหมายหลักเป็นเรื่องการคุกคามทางเพศเพื่อหาประโยชน์ของผู้กระทำ

ในส่วนต่อไป ผู้อ่านจะได้พบรายละเอียดว่าด้วยกรอบแนวคิด หรือวาทกรรมว่าด้วยการข่มขืนในฐานะ “อาชญากรรม” ที่ส่วนวิเคราะห์ที่ว่าด้วย “การข่มขืนได้รับการยอมรับเสมือนเป็น ‘อาชญากรรม’ ” (SHRF และ SWAN 2545, น. 31) วาทกรรมและแนวคิดที่ได้รับการขมวดไว้ในบทคัดย่อ ได้รับการคลี่คลายตัว เพื่ออธิบายอย่างรวดเร็ว ให้เห็นว่าการข่มขืนและทารุณกรรมทางเพศ เป็นส่วนหนึ่งของการปราบปรามประชาชน (เพิงอ้าง) และเพื่อเป็นการยืนยันให้เห็น “หลักฐาน” ที่รวบรวมได้จากข้อเท็จจริงภาคสนาม หรือแหล่งข้อมูล หน้าถัดไป จะมีตารางระบุ จำนวนเหตุการณ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2544 เมื่อจบส่วนวิเคราะห์แล้ว ผู้อ่านจะได้พบการขยายความวาทกรรมเกี่ยวกับการทารุณกรรมทางเพศ ใน “การทารุณกรรมทางเพศ เป็น ‘อาชญากรรมสากล’ ” (SHRF และ SWAN 2545, น. 65) ซึ่งมีข้อความดังนี้

ในอดีตการข่มขืนถูกมองว่าเป็นเพียงการทำลายเกียรติยศและศักดิ์ศรี ของผู้หญิงโดยไม่ถูกมองว่าเป็นความรุนแรงแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม สะตากรมที่ผู้หญิงจำนวนมากในสถานการณ์สงครามต้องตกเป็นเหยื่อ ของการทารุณกรรมทางเพศนั้น ทำให้เกิดการยอมรับว่า การทารุณกรรมทางเพศ เป็นอาชญากรรมสากลของธรรมเนียมของศาลพิเศษระหว่างประเทศ (International Tribunals) ที่ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาการกระทำผิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนในอดีตประเทศยูโกสลาเวีย (ICTY) และ รวันดา (ICTR)

ระบุชัดเจนว่า การข่มขืนเป็นอาชญากรรมที่เป็นภัยต่อมนุษยชาติ (SHRF และ SWAN, 2545, น. 65)

นอกจากนั้น ยังแนะนำให้ผู้อ่านเข้าใจวาทกรรม หรือกรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศว่าด้วยการข่มขืนในสถานการณ์ที่เป็นประเด็นสาธารณะอื่นๆ เช่น ธรรมนูญกรุงโรม (Rome Statue of International Criminal Court) คำพิพากษาศาลอาญาระหว่างประเทศ การทารุณกรรมทางเพศในฐานะการทรมาน เป็นส่วนหนึ่งการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (SHRF และ SWAN, 2545, น. 68) อาชญากรรมที่เป็นภัยต่อมนุษยชาติ (SHRF และ SWAN, 2545, น. 69) อาชญากรรมสงคราม (SHRF และ SWAN 2545, น. 71) ตามลำดับ การอ้างอิงรายงานกับกฎหมายระหว่างประเทศมีความสำคัญเพราะ “รายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนดึงดูดทั้ง รูปแบบ มาตรฐานแม้กระทั่งภาษามาจากปฏิกฎญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ” (Cusano, 1998)

ข้อวิพากษ์ประเด็นความเป็นสากล และเป็นกลางของกฎเกณฑ์ และกฎหมายมาเป็นตัวบทในการตัดสินนั้นอันนาร์ อาเรนด์ทได้กล่าวไว้ใน *Between Past and Future* (1968) (Arendt 1968, quoted in Jones, 1992, pp. 159-160)ว่า การใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ทำให้ผู้คนสามารถยึดเอาตัวบทเป็นเครื่องมือในการตัดสินความขัดแย้งว่าจะใครมีความสำคัญมากกว่ากัน หรืออะไรถูก-ผิด ตัวบททำให้สามารถอธิบายเหตุการณ์ได้แต่ก็จะทำให้การอธิบายกระทำที่หลากหลายลดรูปเหลือเพียงการกล่าวถึงส่วนของการกระทำที่สอดคล้องและอธิบายได้เข้ากับกฎเกณฑ์เท่านั้น เช่น “ถูก” คือการกระทำที่มีลักษณะเหมือนที่กฎกำหนดไว้ว่าถูก โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาวะการณ์ของมนุษย์ (Human condition) ที่อาเรนด์ทกล่าวว่า เป็นการทำความเข้าใจกับลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละคน ในแต่ละขณะที่ดำเนินการบางอย่าง เช่นเดียวกับที่สตรีนิยมจะคำนึงถึงบริบท ความแตกต่าง ความต้องการ และยอมให้มีจุดยืนในการศึกษา มีส่วนร่วม หรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ข้อเสนอของโจนส์ทำให้สามารถมองความแตกต่างระหว่าง การศึกษาที่พยายามเน้นบริบท-การศึกษาที่เน้นความคล้ายคลึง และการสรุปรวบยอด (Generalization) สามารถแสดงให้เห็นกระบวนการ “ลดความหลากหลาย” ของประสบการณ์ของมนุษย์เพื่อให้เข้ากับมุมมองด้านกฎหมายและสิทธิ

ก่อนที่จะได้อ่านประสบการณ์ คำให้การของผู้ประสบเหตุ และ/หรือพยาน ผู้อ่านจะได้รับข้อมูลที่กำหนดกรอบความคิดจำนวนหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาทำความเข้าใจของผู้อ่าน ในกระบวนการเขียน (สร้างความรู้) เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวผู้ประสบเหตุการณ์และ/หรือพยาน รวมทั้งคนรอบข้าง ไม่สามารถจัดระบบความรู้ของตนเองผ่านการเล่าเรื่องราว การทารุณกรรมทางเพศ เป็นการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และไม่ใช้ความผิดของผู้หญิง ในกรณีของ นาเล (นามสมมติ กรณี

ศึกษา ที่ 3) หลังจากถูกทหารพม่าข่มขืนแล้วเธอได้เล่าเรื่องให้สามีฟัง

พอสามีกลับมาบ้าน ฉันเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้เขาฟัง เขาโกรธมากและทุบตีฉัน . . .

ทุกๆ วันสามีกับลูกๆ ก็จะพูดว่า “น้องโสภณี ถ้าอยากจะขายตัวเราจะไปสร้างกระท่อมเล็กๆ ให้กลางป่า แกจะได้ขายตัวที่นั่นได้ ... ฉันหย่ากับสามี และเมื่อฉันกลับไปเยี่ยมลูกพวกเขาก็พูดกับฉันว่า ‘อีกระหรี่ แกไม่ใช่แม่ของพวกเรา ไม่ต้องมาเยี่ยม’ แล้วพวกเขาก็ไล่ฉันออกมา . . . สุดท้ายฉันตัดสินใจมาอยู่ที่ประเทศไทย” (SHRF และ SWAN, 2002, น. 84)

กรณีศึกษาทุกรายสามารถเล่าเรื่องการข่มขืน ในฐานะการละเมิดส่วนบุคคล และความรุนแรงระหว่างชาติพันธุ์รวมทั้งผลกระทบได้ แต่ไม่มีใครได้อ้างอิงถึงวาทกรรมสิทธิมนุษยชนว่าด้วยการทารุณกรรมทางเพศ และการข่มขืนในฐานะอาชญากรรม ซึ่งเป็นการบ่งชี้คำให้การเหล่านี้ยึดโยงอยู่ หน้าที่ในการเชื่อมร้อยคำให้การ กรณีศึกษา และฐานข้อมูลเหตุการณ์ในภาคผนวก เพื่อสร้างความหมาย เป็นของคณะทำงานเพื่อจัดทำรายงานฉบับนี้ ช่องว่างระหว่างผู้รับรู้หรือประสบเหตุการณ์ในฐานะเจ้าของประสบการณ์ในชีวิตจริง กับผู้ศึกษาและสร้างความหมายให้กับประสบการณ์ในกรอบวาทกรรมสิทธิมนุษยชนค่อนข้างกว้าง ประกอบกับสภาพสังคมที่ไม่มีช่องทางให้เอาผิด ทั้งในฐานะอาชญากรรมระดับบุคคลต่อบุคคล และระดับรัฐต่อบุคคล อำนาจในการสร้างความรับรู้โลกประสบการณ์ของผู้หญิงที่ประสบเหตุ และพยายามรู้เห็นเหตุการณ์ จึงแสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมของอำนาจและทรัพยากรระหว่างผู้ศึกษากับผู้ประสบเหตุการณ์หรือพยายาม หน้าที่ของผู้สร้างความรู้คือการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ที่ปรากฏอยู่ในภาคผนวกท้ายเล่ม เส้นแบ่งที่มองไม่เห็นระหว่างความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (หญิง) กับผู้หญิงที่ประสบเหตุ อย่างเป็นรูปธรรมคือ ส่วนที่เป็นการวิเคราะห์และสร้างความหมายจากประสบการณ์ ซึ่งต้องใช้ความรู้ “เชิงสถาบัน” (S. Smith, 1990, pp. 100-158, 1992, pp. 89-90) อยู่ส่วนหน้า เป็นส่วนแรกที่จะได้อ่าน โดย คณะผู้จัดทำในนามสถาบัน ส่วนที่เป็นประสบการณ์ในโลกชีวิตประจำวัน ที่ยึดโยงอยู่กับเจ้าของเรื่อง ที่มีการให้ข้อมูลบริบทต่างๆ ได้แก่ ชื่อ อายุ สถานภาพสมรส ชาติพันธุ์ ศาสนา อาชีพ ที่อยู่ วันที่เกิดเหตุ กองกำลังที่เกิดเหตุ เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของเวลา-สถานที่ในความเป็นจริง ที่ถูกถ่ายทอดจากบุคคลที่มีชีวิต เลือดเนื้อ เพื่อการวิเคราะห์ หาข้อสรุป และสร้างความหมายในรูปแบบที่วาทกรรมสถาบันสิทธิมนุษยชนยอมรับ ดังที่ Richard A. Wilson กล่าวถึงแนวทางการเขียนรายงานสิทธิมนุษยชนว่า รายงานด้านสิทธิมนุษยชนแสดงข้อมูลเสมือนว่าเป็นความจริงที่โปร่งใส ข้ออ้างว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้รับการสนับสนุนด้วยหลักฐานอ้างอิงจำนวนมากเพื่อแสดงให้เห็นการตรวจสอบความสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนนานาชาติ และความถูกต้องตรงกับรายงานฉบับอื่นๆ ซึ่งทำให้ข้อมูลของNGOน่าเชื่อถือและเป็นวัตถุวิสัย (Wilson, 1997, pp. 150-151)

อย่างไรก็ตาม บริบทที่กล่าวถึงก็เกิดขึ้นภายใต้ข้อกำหนดของการสร้างความรู้แบบสถาบัน และเทคนิควิธีทางกฎหมายระหว่างประเทศ มากกว่าเป็นการคำนึงถึง “ตำแหน่งแห่งที่” เพียงประการเดียว “การบันทึกการละเมิดที่เกิดขึ้นต้องใช้ข้อมูลที่เป็นสำหรับการดำเนินการทางศาล เช่นชื่อผู้เสียหาย ชื่อยศตำแหน่งของผู้กระทำ วันเวลา สถานที่เกิดเหตุและข้อมูลด้านนิติวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการบรรยายสถานการณ์โดยละเอียดโดยไม่เน้นการเก็บข้อมูลเชิงบริบท” (Cuzano, 1998)

ใบอนุญาตข่มขืน จึงจัดการกับการข่มขืนในฐานะอาชญากรรมในสงครามเป็นความพยายามที่จะยกระดับการข่มขืนจากการกระทำอาชญากรรมต่อ “ผู้หญิง” คนหนึ่งกลายเป็นการกระทำโดยอาศัยผู้หญิงเป็นเครื่องมือในการคุกคาม ข่มขู่ แก้อัด การจะได้ภาพรวมดังนั้นไม่ได้เกิดจากการปล่อยให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นและจบลงในฐานะอาชญากรรมต่อบุคคล ซึ่งอาจเกิดเมื่อใดก็ได้เหมือนการข่มขืนปกติ การข่มขืนในฐานะอาชญากรรมสงครามเป็นการข่มขืนอย่างมีระบบในกรณีใบอนุญาตข่มขืน การข่มขืนดังกล่าวเกิดขึ้นหลายแห่งในรัฐฉานในจุดที่มีกองทหารพม่าตั้งอยู่ วาทกรรมเรื่องการข่มขืนในฐานะอาชญากรรมในสงครามเกิดขึ้นเพราะการสามารถรวบรวมหลักฐานว่าการข่มขืนดังกล่าวมีลักษณะมากกว่าการปองร้ายต่อผู้หญิง เช่น เกิดขึ้นซ้ำซากโดยบุคคลชุดเดียวกันคือทหารพม่า มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนประเด็นอื่นเกิดร่วมด้วย เช่น การกักขังทำร้ายร่างกาย ข่มขู่อย่างมีจุดประสงค์ และการข่มขืนดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเกิดขึ้นแบบสุ่มแต่เป็นความจริงใจ กรณีแต่ละกรณีเป็นส่วนหนึ่งของการละเมิดต่อผู้หญิงในภาพที่กว้างกว่า มิใช่การละเมิดต่อเนื้อตัว ร่างกายของผู้หญิง และทำความเสียหายกับจิตใจของผู้ที่ถูกข่มขืน แต่เป็นการที่ผู้รุกรานอาศัยการข่มขืนเป็นการทำสงครามจิตวิทยาต่อประเทศหรือดินแดนที่ถูกยึดครอง โดยใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องมือ

เพื่อเป็นการสร้างความรับรู้ของผู้ที่ไม่เคยเข้าใจประเด็นมาก่อน และเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้กับประสบการณ์ที่มีความเฉพาะตัวสูง ให้เข้ากรอบการข่มขืนในฐานะอาชญากรรมสงคราม ซึ่งอยู่นอกเหนือความเป็นส่วนตัว ใบอนุญาตข่มขืน จึงต้องสร้างความหมายให้ได้ว่าการข่มขืนหมู่ ที่เกิดขึ้นที่ละราย หรือไม่ก็ราย นั้นเป็นการข่มขืนที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ความยากของสถานการณ์ในพม่า ซึ่งแตกต่างจากในอดีตประเทศยูโกสลาเวีย คือในยูโกสลาเวีย มีค่ายกักกันชัดเจน ในขณะที่การสร้างความหมายของความแพร่หลายของการข่มขืนในพม่า กระทำผ่านฐานข้อมูลและการลงจุดที่เกิดเหตุในแผนที่

ความรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และสร้างความหมายการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านการทรมานกรรมในใบอนุญาตข่มขืน จึงเป็นการพยายามสร้างความรู้ของคนชายขอบ โดยปฏิบัติตามวิธีวิทยากระแสหลัก อาศัยอำนาจของความเป็นผู้เชี่ยวชาญที่พยายามทำตัวแยกขาด ทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลาง และพยายามดัดทอน หรือไม่นำเสนอความ

เป็นการเมือง และผลประโยชน์ของกลุ่มชาติพันธุ์นอกเหนือไปจากข้อเสนอแนะและการนำเสนอ ส่วนสรุปผล กระทั่งที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่รอดชีวิต การไม่พยายามแสดงอารมณ์และความรู้สึก ร่วม รวมทั้งการใช้คำให้การเพื่อเป็น “หลักฐาน” อย่างเป็นวัตถุวิสัย ซึ่งทำให้เกิดการแช่แข็ง ประสบการณ์และอัตลักษณ์ผู้ให้การ วิถีวิทยาเหล่านี้เป็นทางออกเหมาะสมหรือไม่ ยังมีทางออกอื่นใด และสตรีนิยมมีข้อเสนอแนะอย่างไร

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากสตรีนิยม: กลับสู่ร่างกาย ตำแหน่งแห่งที่ และประสบการณ์ของผู้หญิง

1. จุดยืนและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเป็นกลาง กับชายขอบ

บทความจำเป็นอย่างยิ่งยวดเพื่อแสดงให้เห็นหลักฐานการละเมิดสิทธิมนุษยชน ใน ใบอนุญาตข่มขืน การวิเคราะห์จากจุดยืนทางวิชาการเชื่อว่า การนำเสนอรายงานการละเมิด สิทธิมนุษยชนภายใต้วิถีวิทยาเช่นนี้ ย่อมมีความเสี่ยงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะทำให้เกิดการสร้าง ภาพเหมารวม แช่แข็ง ตายตัว ที่ถูกตัดทอนมาจากประสบการณ์ของผู้รอดชีวิต นอกจากสมิท ที่ ตั้งคำถามถึงความเป็นรองของการสร้างความรู้ภายใต้สถาบันสร้างความรู้ ที่กรอบแนวคิดของผู้ ศึกษา มีอำนาจตีความ เรียบเรียง และ สร้างความหมายให้กับโลกชีวิตประจำวันของผู้ที่ให้อข้อมูล (S. Smith, 1990, 1992, 1999) เคลลี โอลิเวอร์ (Oliver, 2004, p. 79) กล่าวไว้ใน บทความ “Witnessing and Testimony” ที่ตั้งคำถามถึง การรับรู้ประสบการณ์ความทุกข์ยาก หรือการได้ รับความรุนแรง เช่น กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว (Holocaust) ว่าการรับรู้ที่มีความสัมพันธ์ เชิงอำนาจเพื่อ “รับรอง” ว่าประสบการณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงเป็นความจริงนั้น ก็เป็น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้รับรู้ “ให้” หรือมีอำนาจที่จะให้ การรับรู้ ส่วนผู้รับ ก็เป็นรองในความ สัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะเป็นผู้ได้รับการรับรู้ หรือการรับรองประสบการณ์ของตนเองจาก ภายนอก (Oliver, 2004, pp. 79-80)

หากการตระหนักรู้เป็นการที่กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่ามอบให้ (เป็นผู้รับรู้) การรับ รู้ดังกล่าวก็จะตอกย้ำพลวัตรของอำนาจ อภิสิทธิ์ และการครอบงำ หากผู้ที่ถูก ครอบงำเรียกร้องให้เกิดการรับรู้ในขณะที่ผู้ที่มีอำนาจได้รับอำนาจที่ทำให้เกิดการ ตระหนักรู้นั้นได้ เราก็ยังติดอยู่ในความไม่เท่าเทียม และการครอบงำจากอำนาจ หากการตระหนักรู้ต้องอาศัยผู้รับรู้และผู้ถูกรับรู้ เราก็ตอกย้ำความสัมพันธ์แบบ ทาส-นายทาส ตัวเรา-ผู้อื่น ผู้กระทำ-ผู้ถูกกระทำ ยังคงความไม่เท่าเทียม เพียงแต่มี การเปลี่ยนรูปลักษณะเสียใหม่เท่านั้นเอง” (Oliver, 2004, p. 79)

ความเป็นองค์ประธานไม่ได้อยู่ที่ผู้ให้การที่ถูกละเมิด แต่อยู่ที่ผู้รับรู้การให้การ หรือผู้สร้างความรู้

จากคำให้การนั้นๆ “. . . เพราะตัวคำให้การมีลักษณะตายตัวเป็นเรื่องการถูกกดขี่และเป็นการทำให้มนุษย์กลายเป็นวัตถุและสูญเสียความเป็นมนุษย์ แต่กระบวนการรับรู้คำให้การทำให้เกิด performance และ agent ในขณะที่ผู้ประสบเหตุเล่าเรื่องหรือให้การ (Oliver, 2000, p. 186) การทำให้ผู้ให้การกลับมา “. . . เป็น ประธาน (Subject) คือการเอาชนะการทำให้ตัวเองกลายเป็นวัตถุ. . .” (Oliver, 2000, p. 186) กระบวนการที่ทำให้ผู้เล่าเรื่อง มิได้ถูกแบ่งแยกเป็นเพียงผู้ฟัง ผู้ศึกษา ผู้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เล่าเรื่องและผู้ถูกศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่ไม่แบ่งแยก สร้างความเป็นอื่น และสร้างคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกันของผู้ศึกษากับผู้“ถูก”ศึกษา ซึ่งในส่วนของผู้ที่“ถูก”รับรู้ “ถูก”ศึกษา นั้นจะมีสถานะในการศึกษากระแสหลักเป็น “วัตถุทำอะไรไม่ได้ [เพราะ] วัตถุไม่ใช่ผู้กระทำหรือนายของชีวิตตนเอง...” (Oliver, 2000, p. 186) และไม่สามารถนิยามประสบการณ์ในโลกชีวิตประจำวันของตนเองให้เป็นความรู้ “ไม่มีอำนาจและ agency ที่จะสร้างความเป็น อัตวิสัย หรือความเป็นประธานขึ้นเองได้ การมองว่าผู้อื่นเป็นวัตถุหรือเป็นคนอื่น คือการคิดเอาว่าพวกเขาไม่สามารถบังคับควบคุมตัวของพวกเขาให้อยู่ในสภาพผู้กระทำ ได้” (Oliver, 2000, p. 182)

การสร้างความเป็นผู้กระทำขึ้นมาใหม่ จึงเกิดขึ้นโดยการย้อนกลับไปที่ก่อนที่จะมีการแบ่งองค์ประธานแบบ ประธาน/กรรม หรือผู้ศึกษา/บุคคล หรือสิ่งที่ถูกศึกษา หรือที่สมิทเรียกว่าการย้อนกลับไปสู่ร่างกายที่มีตำแหน่งแห่งที่ ในฐานะองค์ประธานที่สามารถแสดง เล่าเรื่อง และ เป็นผู้ควบคุมความหมายในระดับชีวิตประจำวัน ให้เท่าเทียมกับการให้ความหมายของประสบการณ์ของผู้ประสบเหตุการทารุณกรรมทางเพศ โดยผู้เชี่ยวชาญ และการตรวจสอบทางสิทธิมนุษยชน ที่พยายามกำหนดกรอบให้กับประสบการณ์ หรือตัดทอนความหลากหลายของประสบการณ์ให้เข้ากับกรอบวาทกรรมการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นหลักฐานหรือพยายามเปิดพื้นที่การแสดงออกที่หลากหลาย นอกเหนือจากพื้นที่ของรายงานสิทธิมนุษยชน

2. การเล่าเรื่องในฐานะกระบวนการเยียวยา

การเล่าเรื่องในฐานะการกระทำ (Performance) หรือการแสดงของผู้หญิงยังมีบทบาททางจิตวิทยาและทำให้เกิดเยียวยาตนเอง และสังคม ผ่านการสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของผู้ให้การ หรือผู้เล่าเรื่อง ในการเล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่องจะมีสถานะภาพเป็นผู้สร้าง หรือองค์ประธานในการนำเสนอตัวตนในอดีต และทำความเข้าใจกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น มิใช่เพียงเป็นวัตถุเพื่อการศึกษาเท่านั้น นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก และหน้าที่ของการเล่าเรื่องในฐานะหลักฐานเพื่อการค้นหาความจริงเพื่อการดำเนินการทางด้านสิทธิมนุษยชน ยังเป็นกระบวนการเยียวยา ผ่านการรู้จักตนเอง ด้วยตัวเอง ดังที่ โซนนา เฟลแมน (Felman & Lobb,

1992) กล่าวว่า

. . . [ผู้เล่า] จะรู้ว่าเธอเป็นใครได้จากคำให้การ ‘ตัวตนในอดีตของผู้เล่า’เป็นสิ่งที่ผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์นั้นอ้างถึงโดยนัยว่าเป็นความสูญเสียที่รุนแรงและไม่สามารถเรียกคืนกลับมาได้ และเป็นความสูญเสียที่ร้ายแรงที่สุด. . . ที่เกิดจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว. . . ดังนั้นเธอจะไม่รู้ว่าเธอเคยเป็นใคร ถ้าไม่รู้ผ่านเรื่องเล่าความรู้ที่เกิดขึ้น หรือการรู้จักตัวเองนี้มิได้เกิดขึ้นก่อนที่จะเล่าคำให้การหรือเป็นความรู้ที่คงอยู่เป็นแก่นสารหลังอันเป็นผลมาจากคำให้การและจะคงอยู่หลังจากให้การจบแล้ว ความรู้นี้มีได้ดำรงอยู่ด้วยตัวมันเอง แต่เกิดขึ้นได้ในคำให้การ และจะเปิดเผยตัวเองอยู่ ณ ช่วงเวลาที่เกิดการเล่าคำให้การ ความรู้ดังกล่าวจึงแยกจากคำให้การไม่ได้ ความรู้ที่ได้นั้นไม่ใช่สิ่งที่ผู้เล่าหรือผู้ฟังสามารถครอบครองได้นอกบริบทกระบวนการให้การ (Felman & Lobb, 1992, p. 51)

บทบาทของการเล่าเรื่องและถ่ายทอดประสบการณ์ที่เลวร้ายยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในตัวตน และเหตุการณ์ดังกล่าว

[การ]ย้อนกลับไป พยายามพิจารณาให้ลึกลงไปใบบาดแผลที่เกิดขึ้น เปิดบาดแผลนั้นขึ้นมา และพยายามขุดคุ้ยบาดแผลที่เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามก้าวให้พ้นจากการเป็นอัมพาตและมองว่าความจริงดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหว ความท้าทายและการวิพากษ์ที่สำคัญที่จะทำให้ก้าวต่อไปได้ ความเจ็บปวดที่เกิดจากการบาดเจ็บ และเหตุการณ์ที่เจ็บปวดนั้นจะเป็นทางไปสู่สิ่งที่อาจเข้าใจ แต่สามารถเข้าถึงได้ (Felman & Lobb, 1992 , p.28)

การให้การ หรือการเล่าเรื่องยังเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่ เพราะ “ผู้รอดชีวิตทุกคนมีแรงขับที่จะเล่าเรื่องและมีชีวิตรอดแรงขับที่ต้องการให้ตนเองรอดชีวิตก็เพื่อจะได้ให้การในสิ่งที่เกิดขึ้น ในทางกลับกับแรงขับในการให้การก็จะทำให้มีชีวิตต่อไปได้” (Felman & Lobb, 1992 , p.78) การสร้างเรื่องเล่าและเล่าเรื่องของตนเอง ตลอดจนแบ่งปันประสบการณ์และเรื่องเล่ากับผู้อื่นการเป็นการจัดระเบียบสิ่งที่ตนเองไม่เข้าใจ และใช้เวลาและชีวิตที่รอดจากเหตุการณ์นั้นในการใคร่ครวญ และคิดอยู่ในความเงียบ การเงียบแต่ยังจมดิ่งอยู่ในสิ่งที่เกิดขึ้น โดยไม่สามารถทำความเข้าใจก็เหมือนกับการถูกกักขังอยู่ในวังวนของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยไม่มีทางออก

ความเงียบไม่ได้ทำให้ผู้รอดชีวิตกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้ . . . ความเงียบเปรียบเสมือนทราชัยของเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่ครอบงำผู้ที่ไม่ยอมเปล่งเสียง ทำให้อดีตที่บิดเบี้ยวรบกวนชีวิตประจำวันให้บิดเบี้ยวไปด้วย ความเงียบทำให้เสียความเชื่อมโยงกับปัจจุบัน เพราะการยึดติดกับอดีตส่งผลต่อการดำรงชีวิตและตัวตนใน

ปัจจุบัน (Felman & Lobb, 1992, p. 79)

โดยเฉพาะกรณีผู้หญิงที่ไม่สามารถเล่าเรื่องของตนเองให้ผู้อื่นฟังได้โดยง่าย การเล่าเรื่องขณะที่ทำรายงานสิทธิมนุษยชน เป็นโอกาสที่เธอจะได้ทำความเข้าใจและสร้างความหมายใหม่ให้กับการถูกละเมิดของเธอร่วมกับนักสิทธิมนุษยชน ณ ขณะที่มีการเล่าเรื่อง พวกเธอได้ต่อต้านการพยายามทำให้เสีย และปฏิเสธว่าการข่มขืนไม่เคยเกิดขึ้นของรัฐบาลทหารพม่า ชุมชน เพื่อนบ้าน หรือครอบครัวของตนเอง และร่วมกันต่อรองกับการปฏิเสธ กำหนดว่าอะไรต้องถูกปฏิเสธ เนื่องจากการปฏิเสธเป็นเรื่องของอำนาจ ที่จะเลือกไม่รับรู้ ละเลย และควบคุมการรับรู้ หรือแม้กระทั่งใช้การปิดกั้นโดยตรงไปตรงมา เช่น การ "ห้าม" ในรูปแบบต่างๆ (SHRF และ SWAN, 2545, น. 36-37, น. 39) ผู้หญิงหลายคนเมื่อไปเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล กลับถูกสั่งให้บอกว่าการบาดเจ็บเกิดขึ้นเพราะเหตุอื่น เช่น กรณีของนางไทย (นามสมมติ) (SHRF และ SWAN, 2545, น. 88) ที่ร้องเรียนและถูกปฏิเสธว่าไม่มีทหารซื้อที่ทำร้ายเธอในค่าย นางสาว (นามสมมติ) (SHRF และ SWAN, 2545, น. 93) ได้รับคำเตือนจากตำรวจไทใหญ่ว่าเธอไม่ควรร้องเรียนต่อกองทัพ เพราะ "สุดท้ายก็ต้องเป็นฝ่ายแพ้" (SHRF และ SWAN, 2545, น. 93) นางผอง (นามสมมติ) เมื่อกล่าวโทษร้อยละหกที่ข่มขืนเธอ ร้อยเอกผู้นั้นตอบว่า "ถ้าฉันข่มขืนเธอจริง ทำไมไม่ตะโกนให้คนช่วย ถ้าฉันข่มขืนเธอ ทำไมผู้หญิงอีก 14 คน ที่มาพร้อมเธอไม่เห็น หรือไม่ได้ยินเสียงการดิ้นรนขัดขืน" และไม่มีใครในจำนวน 14 คนยกมือเป็นพยานรู้เห็นการถูกข่มขืนของเธอ (SHRF และ SWAN, 2545, น. 98)

3. การปรับใช้วาทกรรมสิทธิมนุษยชน ต้องคำนึงถึงตำแหน่งแห่งที่

แซลลี เอนเกล เมอร์ริซีชี้ให้เห็นว่า สิทธิมนุษยชนของสตรี หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนในที่หนึ่ง ย่อมจะไม่เหมือนอีกที่หนึ่ง มีการเลือกรับ ดัดทอน เปลี่ยนแปลงความหมายของวาทกรรมสิทธิมนุษยชนตลอดเวลา และการปรับวาทกรรมสิทธิมนุษยชน หรือการละเมิดให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น น่าจะทำให้การแพร่ขยายของสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะกรณีสิทธิสตรีได้รับการยอมรับกว้างขวางมากขึ้น แทนที่จะใช้มาตรฐานนานาชาติ/ตะวันตกมาตรฐานเดียว (Merry, 2006b, pp. 39-40) ในขณะเดียวกัน การเลือกรับและกำหนดกรอบวาทกรรมสิทธิมนุษยชนในระดับท้องถิ่น ก็เป็นการเมือง ที่ผู้รับ ผู้ปรับใช้ สามารถใช้เพื่อผลักดันจุดมุ่งหมายของตนเองได้ (Merry, 2006b, p. 42) ผู้แปลและเชื่อมต่อกับสิทธิมนุษยชน ก็ไม่ปราศจากอิทธิพลภายนอก เช่น เชื้อชาติ เพศสภาพ หรือ เจตจำนงทางสังคม รวมทั้งกรอบการทำงานในสถาบันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การแปลวาทกรรมสิทธิมนุษยชน ไม่ได้รับประกันว่าจะประสบความสำเร็จทุกที่ ทุกครั้ง เพราะผู้แปลต้องปรับเปลี่ยน ดัดแปลงภาษาระดับโลกที่ใช้กันแพร่หลายเป็น

มาตรฐานเดียว ให้เข้ากับท้องถิ่น ดังนั้น จึงเกิดวาทกรรมสิทธิมนุษยชนที่เป็นลูกผสม (Hybrid) แตกต่างหลากหลายจากต้นฉบับที่เป็นสากล ความหลากหลาย และลักษณะลูกผสม หรือการผสมผสานระหว่างวาทกรรมสากล กับการดัดแปลง แปลความหมายให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น ไม่ได้เป็นอันตรายต่อสิทธิมนุษยชนเสมอไป แต่เป็นโอกาสให้ผู้ที่อยู่ต่างพื้นที่ วัฒนธรรม และต่างประเทศ สามารถเข้าถึงสิทธิมนุษยชนได้อย่างไม่มีข้อจำกัด การสร้างความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนก็เช่นเดียวกัน ที่ผ่านมา คู่มือการละเมิดสิทธิมนุษยชน มักใช้วิธีการสร้างความรู้ที่คล้ายคลึงกัน สำหรับการละเมิดแทบทุกประเภท ตั้งแต่ฆาตกรรม ลักพาตัว จนถึงการทำรุนแรงทางเพศ และความรุนแรงในครอบครัว จะมีข้อยกเว้นสำหรับผู้หญิงและเด็กเพียงเล็กน้อยในด้านเทคนิควิธี เช่น การสัมภาษณ์ แต่ไม่ได้ทำให้วิธีวิทยาเปลี่ยนแปลงไป เป็นไปได้หรือไม่ที่จะเกิดวิธีวิทยาแบบ “ลูกผสม” สำหรับกรณีต่าง และพื้นที่ต่างๆ

เป็นไปได้หรือไม่ที่จะใช้ความรู้แบบสตรีนิยมสร้างบททดลอง ผลักการสร้างความรู้เพื่อการแทรกแซงทางกฎหมาย ควบคู่ไปกับความรู้ที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของปัญหามากกว่าการพยายามลดทอนให้ทุกอย่างเข้าสู่รูปแบบตารางมาตรฐาน โดยเฉพาะการทำรุนแรงทางเพศต่อสตรี แม้จะเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการทำให้ประสบการณ์ของผู้ประสบเหตุเป็นนามธรรม ที่ทำให้ผู้หญิงที่เล่าเรื่อง สามารถหลุดพ้นไปจากกรอบ “ความผิดส่วนตัว” หรือ โทษตัวเองว่า วางตัวไม่เหมาะสม ทว่ากระบวนการที่สร้างความเป็นเหยื่อ ความไม่เท่าเทียมกันบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ใช้วิธีวิทยาและเทคนิควิธีที่สร้างความรู้ที่ชอบธรรม และสร้าง ความหมายให้กับ การละเมิดสิทธิมนุษยชนยังเป็นปมที่ต้องได้รับการคลี่คลายต่อไปนอกจากนั้น ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างตะวันออก ตะวันตก ในกรณีที่ตะวันตกเป็นผู้รับรู้ และมอบอำนาจรับรอง ตัดสินความจริง อาจทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างตะวันตก-ตะวันออกมากขึ้น ดังที่ เคลี โอลิเวอร์ (Oliver, 2004, p.79) เชื่อว่า “หากการตระหนักรู้เป็นการที่กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่ามอบให้ (เป็นผู้รับรู้) การรับรู้ดังกล่าวก็จะตอกย้ำพลวัตของอำนาจ อภิสิทธิ์ และการครอบงำ...”

ในรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน สิ่งที่น่าทึ่งเด่นชัด และจำเป็นคือการระบุผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในการละเมิดครั้งหนึ่งๆ วิลสัน (Wilson, 1997, p. 142) กล่าวว่า “วาทกรรมสิทธิมนุษยชน ก็เหมือนวาทกรรมการพัฒนา ที่สร้างขึ้นบนทวิลักษณ์แบบมานิเคียน (Manichean dualism) เช่นผู้ถูกละเมิด/ ผู้ละเมิด สร้างขั้วเจ็ดเหยื่อที่ถูกละเมิดให้เป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้เป็นเหยื่อ จึงจำเป็นต้องเป็นคนชายขอบในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม หรือระดับโลก” ในขณะที่องค์การที่ทำหน้าที่นำเสนอ “เหยื่อ” เป็นองค์กรที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้อ่อนแอที่ถูกกดขี่จากรัฐ(บาล) ที่มีอำนาจ และใช้ความรุนแรง เพื่อค้นหาความจริง ความยุติธรรม และรักษานิติรัฐ (Wilson, 1997, p. 142) ญาณวิทยาสตรีนิยมในฐานะการศึกษาความรู้เพื่อการปลดปล่อย

(Emancipatory knowledge) ก็เช่นกัน เป็นความรู้ที่เปิดพื้นที่ให้กับการสร้างความรู้ของคนชายขอบ ในลักษณะเดียวกัน นั่นคือ พยายามสร้างความชอบธรรมให้กับการสร้างความรู้ที่มีตำแหน่งแห่งที่ มีความเป็นการเมือง มีผลประโยชน์ของคนชายขอบปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน มากกว่าเป็นการสร้างความรู้เพื่อสถาปนาและดำรงความมั่นคงของสถาบันการสร้างความรู้ หรือ “ความรู้เพื่อความรู้” ญาณวิทยาสตรีนิยม สองส่วนที่เกี่ยวข้องกันคือวิพากษ์ความรู้กระแสหลัก ที่ทำให้ความรู้กระแสหลักไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อปลดปล่อยคนชายขอบได้ และสร้างความชอบธรรมให้กับการสร้างความรู้เพื่อ/โดยคนชายขอบ บนพื้นฐานตัวตน และประสบการณ์ที่มีอยู่จริงๆ